

UTICAJ PANDEMIJE **COVID-19** NA LOKALNOM NIVOU U BOSNI I HERCEGOVINI

Autor: Zlatan Musić
Dizajnerica: Ida Serdarević
Izdavač: UN Women

Ova publikacija je objavljena u okviru inicijative rodno odgovornog budžetiranja u BiH, koju finansira Švedska u strateškom partnerstvu sa UN Women u BiH. Sadržaj ove publikacije, kao i nalazi prikazani u njoj, ne odražavaju nužno stavove Švedske i UN Women u BiH.

© 2020 UN Women. Sva prava pridržana.

SADRŽAJ

1.	Informativni sažetak	4
2.	Uvod	7
3.	Opis metodologije	8
4.	Analiza situacije	10
4.1.	Socioekonomski uticaj pandemije COVID-19	11
4.2.	Neposredne intervencije na lokalnom nivou	17
4.3.	Moguće posljedice nakon pandemije COVID-19	21
4.4.	Opšti problemi i prijedlozi opština/gradova	22
5.	Ključni nalazi procjene i zaključci	24
5.1.	Koje kategorije stanovništva su u najvećem riziku od pandemije COVID-19?	26
5.2.	Koje su neposredne intervencije preduzete na lokalnom nivou?	27
5.3.	Koje će biti posljedice nakon pandemije COVID-19 i koje kategorije će biti najviše pogodjene?	28
5.4.	Koji su prijedlozi/preporuke opština za intervenciju u cilju boljeg odgovora na potrebe nakon vanrednog stanja?	28
6.	Preporuke procjene uticaja	29
6.1.	Preporuke vlastima i donosiocima odluka	29
6.2.	Preporuke donatorskoj zajednici i UN Women BiH	30
Prilog 1. Obrazac upitnika		32
Prilog 2. Spisak jedinica lokalnih vlasti koje su učestvovali u procjeni		39

1. INFORMATIVNI SAŽETAK

Procjena uticaja i posljedica koje pandemija COVID-19 ima na globalnom nivou se trenutno vrši širom svijeta, uključujući i Bosnu i Hercegovinu. Ovo preliminarno istraživanje rodnih uticaja pandemije COVID-19, do sada naročito ukazuje na posljedice po žene i ističe oblasti za dalja istraživanja tokom krize i nakon nje. Rezultati ove procjene uticaja najprije proizilaze iz prikupljenog statističkog uzorka (iz preko 50% svih lokalnih nivoa vlasti u BiH) i relevantnost kvantitativnih i kvalitativnih aspekata upitnika (uključujući svojstvenost ispitanika), te metodološki omogućava prepoznavanje glavnih lekcija koje su naučene tokom hitnog pristupa pandemiji COVID-19 kao i definisanje preporuka za sličnu podršku u budućnosti. Stoga, preporuke ovog izvještaja o procjeni uticaja, kao i strateške preporuke i strateški/programski sažetak, se mogu smatrati relevantnim, odgovarajućim, provjerljivim i korisnim. Rodni uticaj pandemije COVID-19 je očigledan u šest širokih oblasti, kako slijedi:

- 1. povećani rizici i dokazi o rodno zasnovanom nasilju u kontekstu pandemije, kao i odgovori na lokalnom nivou;**
- 2. nezaposlenost, ekonomski i egzistencijalni uticaj na žene i djevojčice u siromašnim i ruralnim područjima;**
- 3. nejednak pristup zdravstvenim i obrazovnim uslugama za sve, kako muškarce tako i žene;**
- 4. nejednaka raspodjela skrbi i kućnih poslova;**
- 5. manja uključenost glasa žena u formiranju odgovora zasnovanog na rodnom aspektu; posebno za one koji su najviše marginalizirani i**
- 6. mehanizmi strateškog odgovora ne uključujući rodne analitičke podatke ili rodno odgovorne planove.**

U vezi sa intervencijama koje bi podržale i u konačnici umanjile neke od gore navedenih posljedica nakon pandemije COVID-19, većina ispitanika je izrazila najveću zabrinutost za četiri oblasti: neizvjesnost i nesigurnost, nezaposlenost, visok rizik dugoročne pandemije / "novog talasa" pandemije COVID-19 i

nepostojanje vakcine. Ipak, nepostojanje rodno razvrstanih podataka otežava učinkovitu usporedbu, dok podaci samo o slučajevima zaraze i/ili smrtnog ishoda ne pokazuju kako su žene i muškarci ugroženi neposrednim rizikom od epidemije, odnosno na koji način oni doživljavaju dugoročnije prijetnje i bilo kakve posljedice. Nadalje, društvene kulturne norme, stavovi i prakse u odnosu na rod igraju ključnu ulogu u shvatanju barem nekih od pojedinačnih uticaja koje ovakve situacije imaju na žene i muškarce. Što se tiče neposrednih intervencija, različiti naporci koji su uloženi nisu bili koordinisani na svim nivoima vlasti i većina ispitanika smatra da neposredne mjere/intervencije u kontekstu pandemije COVID-19 nisu uzele u razmatranje potrebe žena. Značajan broj ispitanika ne shvata glavne izazove sa kojima su suočene žene u kriznim periodima, što ukazuje na to da glavni preduslov za shvatanje individualnih potreba (te posljedično tome i individualnog pristupa) za dugoročnu održivost intervencija predstavlja izazov sam po sebi.

Ekonomске posljedice će najviše pogoditi samozaposlene i srednja preduzeća u vlasništvu žena u privatnom sektoru. Ispitanici smatraju da će doći do porasta nezaposlenosti, te da će pad prihoda opštine i posljedično tome smanjenje lokalnih budžeta za rezultat imati zatvaranje malih i srednjih preduzeća kao i smanjenje plata onih koji ostanu na poslu. Ove negativne posljedice će, sa ekonomskog aspekta, na sličan način pogoditi kako žene tako i muškarce, ali potencijalne negativne socijalne posljedice su mnogo izvjesnije po žene nego po muškarce. Što se tiče kategorija stanovništva u najvećem riziku od pandemije COVID-19, najugroženije kategorije žena su one koje su prethodno evidentirane, ali i žrtve rodno zasnovanog nasilja, žene sa invaliditetom, beskućnici, svi pretežno nastanjeni u urbanim područjima, imaju najveći socijalni rizik vezan za pandemiju COVID-19. Navedeni rizici uključuju povećanu ugroženost od nekoliko posljedica u smislu socijalnog blagostanja, psihosocijalne nestabilnosti i porasta broja slučajeva rodno zasnovanog nasilja. Ovo se može potvrditi time što su žene često glavne u vođenju brige u svojim domaćinstvima,

zajednicama i zdravstvenim ustanovama, što ih dovodi u povećan rizik od zaraze sa COVID-19. Žene su nekonzistentno imale i imaju malo glasa u donošenju strateških mjera za krizne intervencije, kako na kratkoročnom tako i na dugoročnom planu, budući da većina ispitanika smatra da neposredne COVID-19 mjere/intervencije na lokalnom nivou nisu uzele u razmatranje potrebe žena, uključujući činjenicu da nijedna od opština ne posvećuje posebnu pažnju potrebama žena odnosno potrebama muškaraca tokom pandemije COVID-19. Rani dokazi koji se odnose na gubitak posla i uticaj pandemije COVID-19 na lokalnom nivou ukazuju na to da se žene suočavaju sa povećanom socioekonomskom nesigurnošću, pri čemu gotovo svi ispitanici smatraju da ograničeno kretanje uslijed pandemije COVID-19 neproporcionalno utiče na žene budući da postojeće rodne nejednakosti pogoršavaju rodne razlike između žena, muškaraca, djevojčica i dječaka. Ekonomска nevolja zajedno sa više vremena koje se provodi u kući uslijed socijalnog distanciranja i mjera izolacije dovodi pojedince u rizik od nasilja u porodici. Postoji bojazan da žrtve nasilja u porodici nisu dobile prijeko potrebnu podršku tokom pandemije COVID-19 u vidu osnovnih usluga koje su prekinute (kao što je smanjen javni prevoz, nedostatak lične zaštitne opreme, policijski čas), uključujući rizik da pojedinci nisu u mogućnosti uputiti poziv na SOS linije s obzirom na to da su u istom prostoru sa partnerom nasilnikom. Više od 95% ispitanika je navelo da su aktivnosti poput kuhanja i serviranja obroka, čišćenja, popravke i vođenja domaćinstva, kupovine za potrebe porodice, brige o starima i brige o djeci (učenja, igranja, njege) povećane, i to više za žene nego za muškarce, a što može dovesti do povećanog stresa i smanjenja ukupnih ekonomskih prilika za žene (socio-ekonomske posljedice). Dugoročna posljedica toga bi mogla biti ugrožavanje mentalnog zdravlja žena više nego muškaraca uslijed finansijskog i emocionalnog stresa u kombinaciji sa psihičkim nasiljem. Navedeni izazovi se mogu sagledati i iz druge potencijalne perspektive. Naime, postoji dobra prilika za borbu za promjenu rodnih i radnopravnih normi u BiH. Drugim riječima, tokom krize izazvane pandemijom COVID-19, neki poslodavci podstiču ili zahtijevaju od radnika da rade od kuće, naročito u javnom sektoru. Imajući navedeno na umu, povećana radna fleksibilnost i veće učešće muškaraca

u brzi i radu u domaćinstvu se prepostavlja kao mogući efekat COVID-19 krize. Ovi učinci bi imali uticaj na rodnu ravnopravnost te stoga fleksibilne radne prakse bi mogle doprinijeti većoj rasподjeli brige i rada u domaćinstvu te dalje podržati porast učešća žena u radnoj snazi.

Preporuke za intervencije koje bi podržale opštine za bolji odgovor na potrebe nakon vanrednog stanja su:

- Podrška opštinama i gradovima u implementaciji
- 1. materijalne podrške projektima na lokalnom nivou, naročito sa viših nivoa vlasti,
- 2. intervencije u smislu donacija / finansijske podrške pojedincima koji su pogodjeni pandemijom COVID-19,
- 3. direktnе materijalne i finansijske podrške uposlenim u privatnom sektoru,
- 4. nastavak implementacije međunarodnih organizacija i donatorske zajednice, finansiranje i podrška poljoprivrednim proizvođačima, naročito domaćinstvima koje vode žene,
- 5. kratkoročne intervencije u smislu moratorija na kredite,
- 6. smanjenje nameta i poreza lokalne uprave,
- 7. podrška sistemu zdravstvene zaštite (oprema i usluge), naročito za žene,
- 8. efikasnija i učinkovitija organizacija javne potrošnje,
- 9. psihološka podrška na lokalnom nivou sa posebnim osvrtom na žene,
- 10. dosljednost i kontinuitet u osnaživanju civilne zaštite, naročito investiranje u opremu i izgradnju kapaciteta osoblja civilne zaštite,
- 11. snažne i implementirane kampanje o turističkom potencijalu BiH,
- 12. koordiniran pristup podršci od vlasti i međunarodnih organizacija,
- 13. izrada alternativnih javnih izvora finansiranja.

- Implementirati preporuke iz izvještaja o procjeni uticaja, odjeljak Preporuke vlastima i donosiocima odluka odnosno
1. donosioci odluka treba da integrišu rodnu analizu u izradu politika vezanih za pandemiju COVID-19 u toku njenog razvoja,
 2. postoji hitna potreba da se podaci razvrstaju po spolu kako bi se u potpunosti shvatio način na koji virus pogađa žene i muškarce,
 3. prikupiti podatke razvrstane po spolu tokom pandemije,
 4. jasno komunicirati i osnažiti resurse, okvire i zakone koji se odnose na pomoć žrtvama nasilja,
 5. osigurati da žene i ugrožene grupe imaju pristup potrebnim zdravstvenim resursima,
 6. raditi na vidljivosti odgovornosti za skrb i podršku skrbi o djeci,
 7. podrška ženama u traženju ekonomskih prilika i malih i srednjih preduzeća,
 8. konsultovati žene o odgovoru i osigurati njihovu zastupljenost u planiranju i odgovoru na pandemiju,
 9. osigurati i pružiti podršku ženama u pristupu obrazovanju,
 10. promovisati fleksibilne radne politike po mjeri porodice i rodno izbalansiranu radnu snagu u zdravstvenoj i socijalnoj zaštiti i
 11. ciljano pružiti podršku ženama na lokalnom nivou.
- Implementirati preporuke sadržane u procjeni uticaja, odjeljak Preporuke donatorskoj zajednici i UN Women BiH o prilagođavanju postojećih programa i implementiranju novih daljinskih pristupa da se osigura odgovor na neposredne i srednje uticaje pandemije.

U zaključku procjene uticaja može se primijetiti da svi mi uviđamo mali dio socioekonomskih implikacija COVID-19 krize kako se ona razvija, kako u odnosu na žene, tako i u odnosu na muškarce u BiH. U cilju objašnjenja bilo kojeg rodnog učinka, mora se uzeti u obzir činjenica da kratkoročne implikacije mogu da se razlikuju od dugoročnih. Sile mogu ići u oba smjera, kako ka smanjenju tako i ka povećanju rodne neravnopravnosti. Stoga su fleksibilni strateški mehanizmi za pokretanje pitanja žena kako se kriza vremenom razvija postaju obaveza, a ne opcija. Drugim riječima, ovaj izvještaj o procjeni uticaja daje doprinos shvatanju i praćenju podataka i opcija ("uočenih oblasti"), ali će možda biti potrebno više istraživanja kako bi se u potpunosti razumio COVID-19 uticaj na lokalnim nivoima u BiH.

2. UVOD

UN Women, agencija osnovana sa vizijom ravnopravnosti koja je predviđena Poveljom Ujedinjenih Nacija, radi na eliminisanju diskriminacije i nasilja nad ženama i djevojčicama, osnaživanju žena, te postizanju ravnopravnosti među ženama i muškarcima kao partnerima i korisnicima razvoja, ljudskih prava, humanitarnih akcija, mira i sigurnosti. Mnoge zemlje članice Ujedinjenih Nacija, uključujući Bosnu i Hercegovinu, su nametnule djelimičnu ili potpunu zabranu kretanja, karantenske mjere i zatvaranje škola, uslijed rastućeg broja zaraženih i smrtnih posljedica uslijed COVID-19 što je opteretilo medicinski, ekonomski i socijalni sistem. Socijalni i ekonomski uticaj krize i mjera se već osjeti, dok nezvanične procjene neposrednih i dugoročnih posljedica pokazuju značajan uticaj iako dosad nije urađena nijedna zvanična procjena. Kao što je UN Women¹ primijetio, postoji izražen nedostatak istraživanja u smislu implikacija vanrednih stanja na razne grupe, naročito žena i djevojčica.

Vlasti su na svim nivoima preduzele mjere u cilju kontrolisanja pandemije, tako što su nametnule razne restrikcije preuzećima i građanima, uključujući, ali ne ograničavajući se na zatvaranje obrazovnih ustanova i poslovnih aktivnosti koje nisu od ključne važnosti, ograničavanjem javnih usluga, okupljanja i kretanja, uključujući policijski čas i obavezan karanten za zaražene i putnike koji dolaze iz inostranstva. Socijalni i ekonomski uticaj krize i mjera se već može primijetiti dok nezvanične procjene neposrednih i dugoročnih učinaka ukazuju na značajan uticaj.

U BiH, ograničenja pristupa i slaba zdravstvena i sanitarna infrastruktura predstavljaju prepreke u prevenciji bolesti i liječenju pod najboljim okolnostima: kada se to udruži sa rodnom neravnopravnosti i, u nekim slučajevima i ličnom nesigurnosti, odgovori javnog zdravstva postaju nemjerljivo složeniji. U vezi

s tim, u vanrednim okolnostima, a naročito na lokalnom nivou, dešava se veliki šok u društvu i ekonomiji, dok je uticaj na žene i muškarce, naročito isključene i ranjive skupine, različit kako u obimu tako i u ozbiljnosti. Na lokalnom nivou u BiH, socioekonomski kontekst se razlikuje, kao i stanovništvo u tom kontekstu – njihove potrebe i mogućnosti su rezultat okolnosti i njihovih jedinstvenih identiteta.

Imajući na umu mandat UN Women (Generalna skupština, Rezolucija 64/289)², UN Women BiH je odlučio da provede procjenu uticaja pandemije COVID-19 na lokalnom nivou u BiH, pri čemu je glavni cilj razumjeti razlike uticaja promjene situacije na žene i muškarce te način postupanja lokalnih zajednica u BiH. U tom smislu, zamisao ove procjene je da se nalazi procjene koriste kao osnova za izrade rodno odgovornih intervencija za podršku opštinama tokom i nakon vanrednog stanja te da se uoče prilike za prilagođavanje nekih intervencija kako bi se bolje odgovorilo na potrebe skupina koje su pod najvećim socioekonomskim rizikom. Glavni zadaci su bili procijeniti i shvatiti razlike u uticaju pandemije COVID-19 na žene i muškarce te način na koji lokalne zajednice odgovaraju na situaciju, kao i uočiti prilike za prilagođavanje nekih intervencija kako bi se bolje odgovorilo na potrebe skupina koje su izložene najvećem socioekonomskom riziku.

1 Ujedinjene Nacije, Policy Brief: The Impact of COVID-19 on Women, April 2020/ Uticaj COVID-19 na žene, april 2020

2 Mandat UN Women je da vodi, koordiniše i promoviše odgovornost UN sistema da omogući rodnu ravnopravnost i osnaživanje žena sa primarnim ciljem unapređenja koherenosti na nivou države uz osiguranje koordinisanih intervencija i pozitivnog uticaja na životе žena i djevojčica, uključujući i one koje su nastanjene u ruralnim područjima.

3. OPIS METODOLOGIJE

Da bi se razumjelo koliko promjena situacije uslijed pandemije COVID-19 ima različit uticaj na žene i muškarce i kakav odgovor pružaju lokalne zajednice u BiH, UN Women BiH je izradio upitnik (obrazac upitnika se nalazi u Aneksu 1 ovog izvještaja o procjeni uticaja), koji se sastoji od 23 struktura i otvorena pitanja, koja bi mogla dati uvid lokalnim jedinicama samouprave o uticaju pandemije COVID-19 na žene i muškarce. Glavni odjeljci navedenog upitnika su izrađeni tako da odražavaju socioekonomski uticaj pandemije COVID-19, neposredne intervencije na lokalnom nivou, moguće posljedice nakon pandemije COVID-19 i opštu zabrinutost i prijedloge opština/gradova (uključujući opšte podatke ispitanika). Jedan dio upitnika je bio vezan i za probleme sa kojima se susreću žene i muškarci (naročito djevojčice i njihovi roditelji), naročito iz perspektive nezaposlenosti, finansijskih i egzistencijalnih uticaja, obrazovanja, zdravstva, sigurnosti/zaštite i nasilja u porodici. Nadalje, ispitanicima je data prilika da iskažu svoje mišljenje (da daju detaljniji odgovor) na većinu pitanja koja se odnose na njihovu ličnu zabrinutost i prijedloge u vezi sa intervencijama tokom i nakon vanrednog stanja. Na taj način će se, u cilju boljeg odgovora na potrebe skupina koje su izložene najvećem socioekonomskom riziku, prilike za prilagođavanje nekih od intervencija izraditi na potpuno relevantan način, a što je i cilj ove procjene uticaja.

Nakon izrade upitnika, UN Women BiH je dostavila upitnik (uz instrukcije) predstavnicima lokalnih uprava³ (dalje u tekstu: lokalne vlasti) koji rade na odgovoru na krizu izazvanu pandemijom COVID-19. Ukupno 34 jedinice

lokalne samouprave iz Republike Srpske⁴ i 40 iz Federacije Bosne i Hercegovine⁵ te Brčko Distrikt – je odgovorilo na upitnik (ukupno 75 upitnika), što predstavlja više od 50% svih jedinica lokalne samouprave u BiH. Potrebno je naglasiti da je ukupno 83 predstavnika⁶ konkretno odgovorilo na upitnik od kojih je 55 žena i 28 muškaraca. Većina ispitanika su rukovodioci odjeljenja/jedinica za socijalnu i civilnu zaštitu ili uposlenika (institucionalno gledano) u kabinetima gradonačelnika. U svrhu zaključka procjene, može se reći da je 83 predstavnika iz 75 lokalnih vlasti u potpunosti odgovorilo na procjenu.

Sa aspekta metodologije, UN Women je izradio pristup koji se direktno odražava u upitniku, koji će se analizirati uz primjenu kvantitativne i kvalitativne analize. Kvantitativna analiza, koja je po prirodi deduktivna, je dala potencijal za uopštavanje rezultata upitnika, dok je kvalitativna analiza bila više fokusirana na proizvoljne numeričke vrijednosti ili oznake poput visok, srednji i nizak koje su pripisane relativnoj vrijednosti. Bitno je napomenuti da je UN Women proveo dodatne kontakte sa predstavnicima lokalnih vlasta kako bi pojasnio ulazne podatke, posebno one u vezi sa nasiljem u porodici i upotrebom lokalnih javnih

3 Vlasti lokalne samouprave upućuju na jedinice lokalne samouprave u FBiH i RS, tačnije, na opštine i gradove.

4 Berković, Bijeljina, Bratunac, Čajniče, Derventa, Foča, Gacko, Gradiška, Han Pijesak, Istočna Ilidža, Istočno Sarajevo, Jezero, Knežević, Kotor Varoš, Kozarska Dubica, Laktaši, Ljubinje, Lopare, Milići, Modriča, Mrkonjić Grad, Nevesinje, Novi Grad, Novo Goražde, Osmaci, Oštara Luka, Petrovac, Prijedor, Rogatica, Teslić, Trebinje, Trnovo, Vlasenica i Zvornik.

5 Banović, Bihać, Bosanska Krupa, Bosanski Petrovac, Bosansko Grahovo, Breza, Bugojno, Busovača, Čapljina, Doboj Istok, Doboj Jug, Dobretići, Domaljevac Šamac, Foča-Ustikolina, Fojnica, Goražde, Gračanica, Grude, Ilidža, Jablanica, Kalesija, Kladanj, Kreševac, Kupres, Livno, Maglaj, Novi Travnik, Novo Sarajevo, Odžak, Olovac, Pale-Prača, Ravno, Sapna, Tešanj, Travnik, Trnovo, Tuzla, Zavidovići, Žepče i Živinice.

6 U 8 opština/gradova, na upitnik su odgovarale dvije različite osobe.

sredstava za neposrednu pomoć građanima tokom pandemije COVID-19. Kvalitativni dio upitnika doprinosi shvatanju obima u kojem su intervencije planirane i u kojem će se vjerovatno nastaviti nakon „zatvaranja tokom vanrednog stanja“, te uvidu u to da li su uspostavljeni preduslovi za održivost odnosno da li se isti uspostavljaju, da li su dosad poduzete konkretne mјere kako bi se osigurala održiva podrška od strane lokalnih vlada. Nadalje, upitnik za procjenu uticaja se usmjerio na ključne faktore kojima je potrebno posvetiti pažnju kako bi se unaprijedili izgledi za održivost potencijalnih intervencija na nivou lokalne vlasti, uključujući repliciranje pristupa u onim lokalnim vlastima koje nisu bile direktno uključene u proces procjene. Napori uloženi u cilju shvatanja i analize “promjena” izazvanih pandemijom COVID-19 na lokalnim nivoima su, direktno ili indirektno, namjenski ili nenamjenski, također bili dio upitnika. Sve gorenavedeno je osiguralo vrijedne ulazne podatke za istraživanje omjera u kojem su intervencije lokalnih vlada uticale na žene i muškarce, a što će se koristiti kao ulazni podatak za preporuke intervencija koje će biti podrška lokalnim vladama za bolji odgovor potrebama nakon vanrednog stanja, što je glavni cilj procjene uticaja pandemije COVID-19 na lokalnom nivou u BiH.

Tačnije, izvještaj o procjeni uticaja daje odgovor na sljedeća pitanja postavljena putem upitnika:

- 1. Koje su kategorije stanovništva izložene najvećem riziku uslijed pandemije COVID-19?**
- 2. Koje su neposredne intervencije poduzete na lokalnom nivou?**
- 3. Koje će biti posljedice nakon pandemije COVID-19 i koje će kategorije biti najviše pogodene?**
- 4. Koji su prijedlozi/preporuke predstavnika vlade za intervencije koje bi pomogle opštinama da bolje odgovore na potrebe nakon krize?**

Imajući na umu statistički uzorak (više od 50% svih jedinica lokalne samouprave u BiH) i relevantnost kvantitavnih i kvalitativnih aspekata upitnika (uključujući prikladnost ispitanika), sa metodološkog aspekta se može izvući zaključak da je moguće prepoznati glavne lekcije proistekle iz vanrednog pristupa pandemiji COVID-19 i definisati preporuke za sličnu podršku u budućnosti. Stoga se preporuke iz ovog Izvještaja o procjeni uticaja, kao i Strateške preporuke i Sažetak strategije/programa mogu smatrati relevantnim, odgovarajućim, provjerljivim i korisnim.

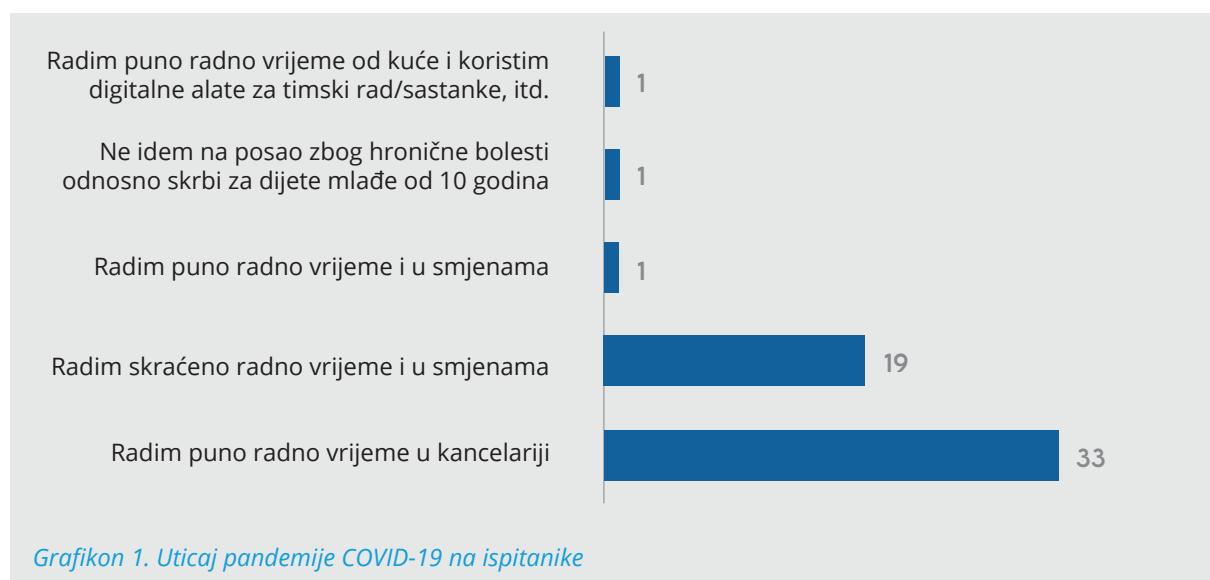
4. ANALIZA SITUACIJE

Prvi set opštih podataka je dao pregled uticaja pandemije COVID-19 na situaciju vezanu za profesionalne obaveze ispitanika tokom pandemije. Naime, kada su pitani kako je pandemija COVID-19 uticala konkretno na njihov posao, većina ispitanika je odgovorila da su radili puno radno vrijeme u kancelariji, što je prikazano u grafikonu br.1.

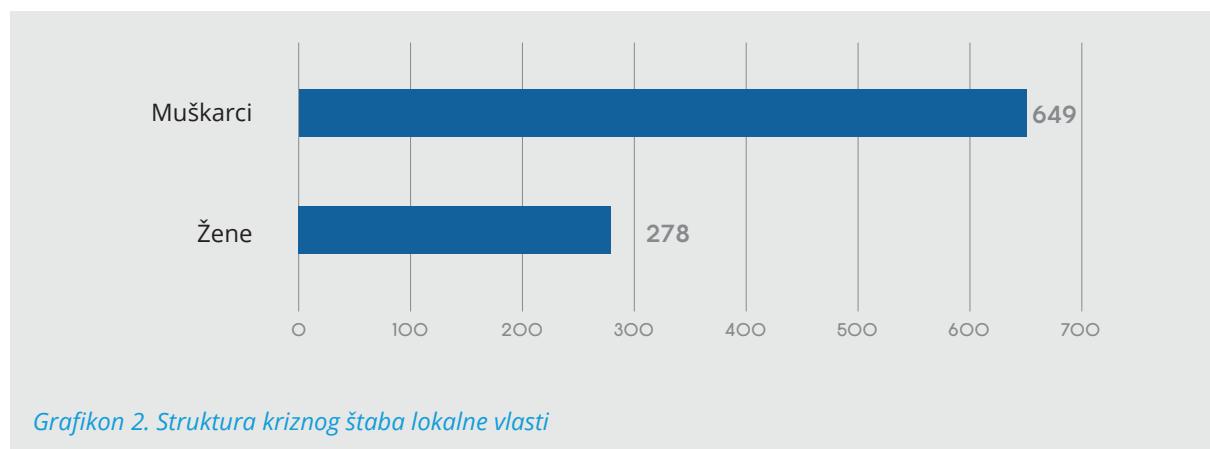
Većina ovih ispitanika je također bila dio kriznog štaba lokalne vlasti, što dalje pokazuje relevantnost ispitanika za predmet procjene.⁷ Primijećeno je da je svaka jedinica lokalne samouprave osnovala lokalni krizni štab, čija je glavna uloga bila da definiše i nadzire

implementaciju mjera sa viših nivoa vlasti te da vrši "lokalizovane" radnje i/ ili intervencije. U 927 lokalnih kriznih štabova (sa prosjekom od 13 osoba po jedinici lokalne samouprave), 29% su žene i 71% muškarci.

Grafikon 1 prikazuje da je prosječno 3,7 žena i 8,6 muškaraca po lokalitetu učestvovalo u donošenju ključnih odluka tokom pandemije COVID-19. Stoga je proces donošenja odluka i potencijal uticaja na rodno zasnovane odluke bio ograničen i nije odgovorio na jednak učešće žena i muškaraca u procesu donošenja odluka, sa posebnim naglaskom na političko učešće i rukovodstvo.

Grafikon 1. Uticaj pandemije COVID-19 na ispitanike

Grafikon 2. Struktura kriznog štaba lokalne vlasti

⁷ Iako ovo pitanje nije bilo postavljeno u originalnom upitniku, konsultant je revidirao nekoliko popisa kriznih štabova i primijetio prisustvo ispitanika na listama.

4.1. SOCIOEKONOMSKI UTICAJ PANDEMIJE COVID-19

Procjena socioekonomskog uticaja pandemije COVID-19 na kategorije stanovništva koje su izložene najvećem riziku od marginalizacije, pokazuje da su nedostatak informacija i nesigurnost uopšteno tokom pandemije rezultirali činjenicom da značajan procenat ispitanika (26 od 77, što je 31,7%) smatra da će pandemija COVID-19 imati srednji uticaj na socioekonomski status građana u opštini/gradu, kao što je prikazano u grafikonu 3.

S druge strane, više od 62,2% ispitanika smatra da pandemija COVID-19 ima veliki uticaj na socioekonomski status, a što u kombinaciji sa drugim relevantnim ulaznim podacima iz procjene, ukazuje na važnost potencijalnih socioekonomskih intervencija primarno na lokalnom nivou.

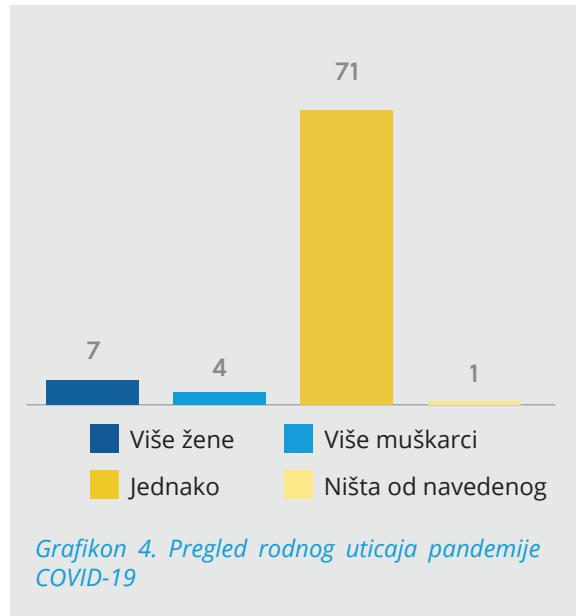
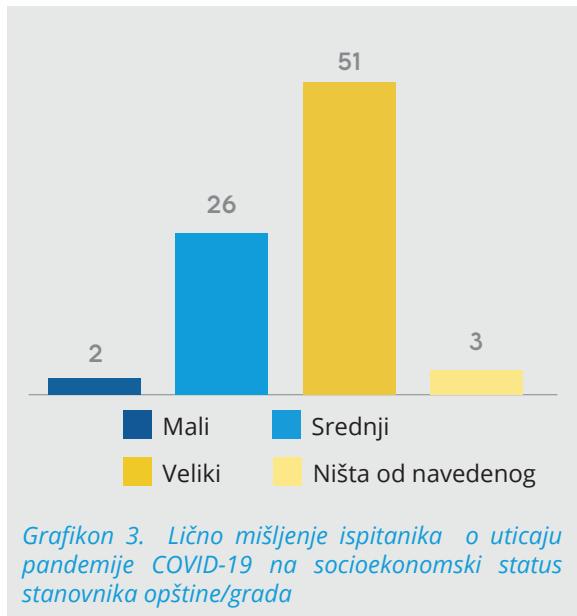
Grafikon 4. prikazuje rezultate mišljenja ispitanika o uticaju pandemije COVID-19 na socioekonomski status, gdje više od 70 ispitanika smatra da će pandemija podjednako uticati na žene i muškarce.

Gorenavedeni rezultati su zasnovani na uopšteno postavljenom pitanju, bez podjele po sektorima ili socioekonomskom stanju, te je uglavnom temeljeno na opštem mišljenju. Relevantniji ulazni podaci se mogu vidjeti kroz analizu ekonomskog sektora, posebno analizu zaposlenja.

Kao što je navedeno u grafikonu 5., ispitanici smatraju da najveći ekonomski rizik za žene uslijed pandemije COVID-19 postoji za one samozaposlene (prosječna ocjena 4,27), te vlasnice malih i srednjih preduzeća (prosječna ocjena 4,15), dok su svi drugi ispod prosjeka 4 (veliki ekonomski rizik). Ispitanici smatraju da je ekonomski rizik najmanji za sektor civilnog društva i uposlenike medija. Rezultati analize ekonomskog uticaja na muškarce i žene je gotovo isti, što je dosljedan odgovor na pitanje o jednakom uticaju pandemije COVID-19 na žene i muškarce.

Iz perspektive sektora zaposlenja, ispitanici smatraju da će žene u privatnom sektoru biti najviše pogodjene u negativnom smislu u domenu turističkih/hotelijerskih/ugostiteljskih usluga (prosječna ocjena 4,63) i obdaništa/privatnih obrazovnih ustanova (prosječna ocjena 4,16), dok se u odnosu na druge sektore procjenjuje malo manji ekonomski uticaj. Međutim, nijedan od navedenih odgovora nije u prosjeku ispod 3,2 (pri čemu se prosjek 3 treba shvatiti kao srednji uticaj), sa izuzetkom domena IT/telekomunikacija/energije, što je razumljivo sa stanovišta sektora na koji u poređenju s drugim nije bilo velikog uticaja.

Kada se govori o javnom sektoru, ispitanici smatraju da će negativan uticaj postojati na uposlene žene u sva četiri ponuđena sektora, a prevladava mišljenje da će najviše biti pogodjene žene zaposlene u socijalnom sektoru. Također, ekonomski rizik po žene u zdravstvu, obrazovanju i javnoj upravi se vidi na sličan način (od 3,09 do 3,43). Prema tome, na osnovu ulaznih podataka ne bi trebalo biti posebne razlike u pristupu kada

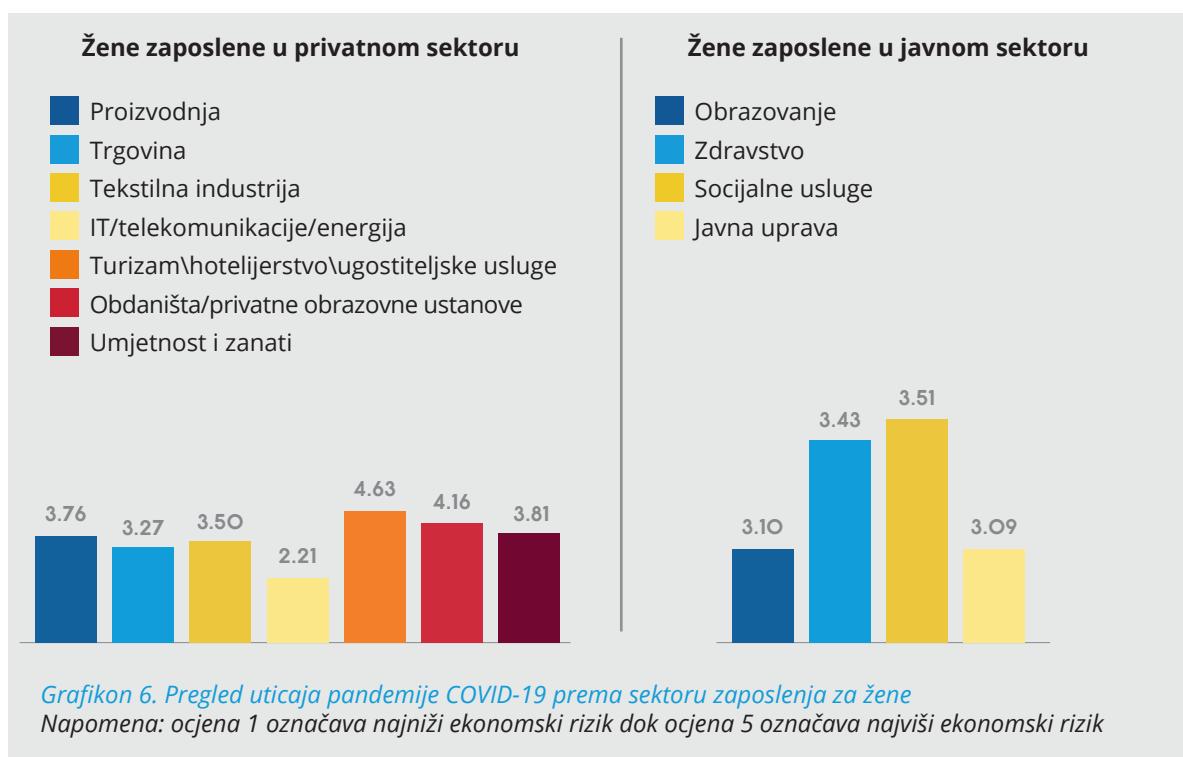
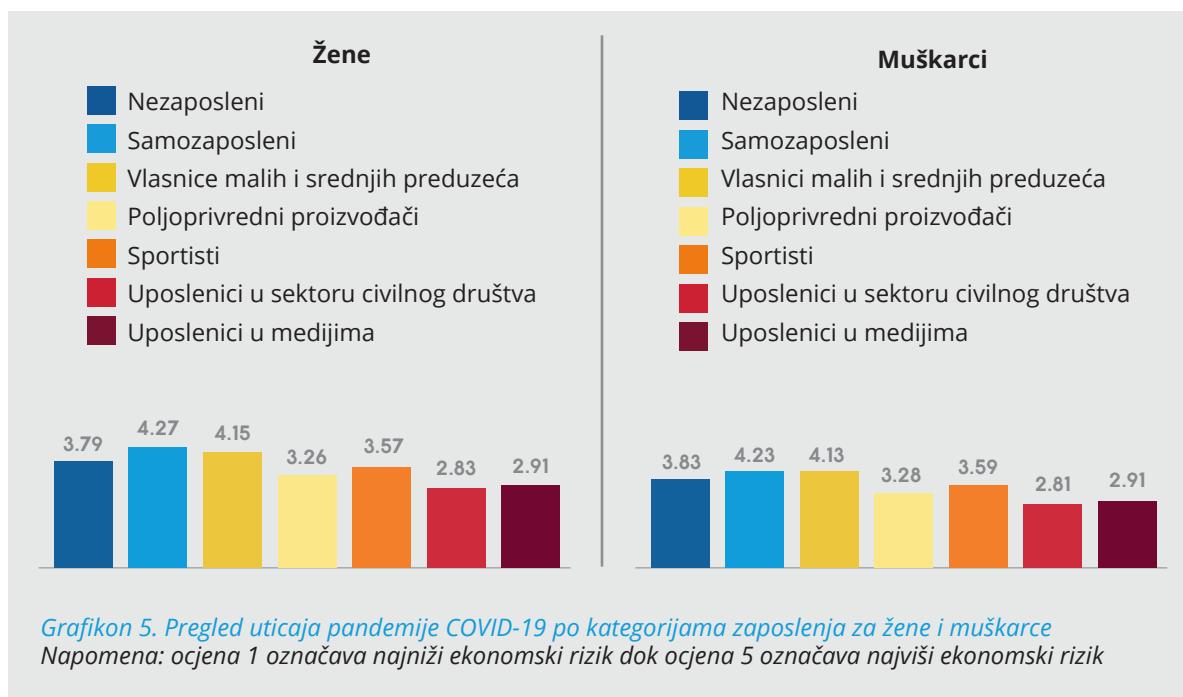

se radi o podršci ženama u privatnom i/ili javnom sektoru. Međutim, ne treba zanemariti činjenicu da su na upitnik odgovore davali predstavnici javnog sektora.

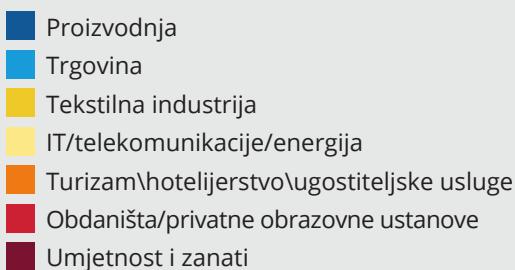
Kao što se vidi u donjem grafikonu br. 7., pregled uticaja pandemije COVID-19 prema sektoru zaposlenja za muškarce se malo razlikuje od onog za žene. Ispitanici smatraju da će muškarci u domenu turističkih/hotelijerskih ugostiteljskih usluga (prosječna ocjena 4,7) biti čak i jače negativno pogođeni nego žene.

Mišljenje da će muškarci u domenu usluga obdaništa/privatnih obrazovnih ustanova (prosječna ocjena 4,03) također biti pod jakim negativnim uticajem je također odgovarajuće, iako je broj muškaraca zaposlenih u domenu obdaništa/privatnih obrazovnih ustanova značajno niži od broja žena.

Prilikom analize socijalnog rizika uslijed pandemije COVID-19 po kategorijama, moglo se primjetiti da ispitanici smatraju da će stari biti najugroženiji (prosječna ocjena 4,49), što je

Zaposleni u privatnom sektoru - muškarci

Grafikon 7. Pregled uticaja pandemije COVID-19 prema sektoru zaposlenja za muškarce

očekivani odgovor, imajući na umu zdravstveni sektor - stopu smrtnosti od COVID-19 uopšteno.

Kao što je prikazano u grafikonu 8., ispitanici smatraju da su žene sa invaliditetom (prosječno 4,36), beskućnici (prosječno 4,40), žrtve nasilja u porodici (prosječno 4,25), pretežno u urbanim područjima, izloženi najvećem socijalnom riziku uslijed pandemije COVID-19. Ovaj rezultat je u skladu sa svim gorenavedenim, gdje su ispitanici iskazali da su stariji muškarci također najviše izloženi socijalnom riziku, a slijede ih slični rezultati u pogledu socijalnog rizika za žene. Veoma je zanimljivo primjetiti da ispitanici smatraju mlade žene i muškarce (starosne dobi od 15 do 30 godina), te žene i muškarce nastanjene u ruralnim područjima,

Grafikon 8. Kategorije koje su izložene najvećem riziku uslijed pandemije COVID-19 - ŽENE

Napomena: 1 – najniži socijalni rizik, 5 – najviši socijalni rizik

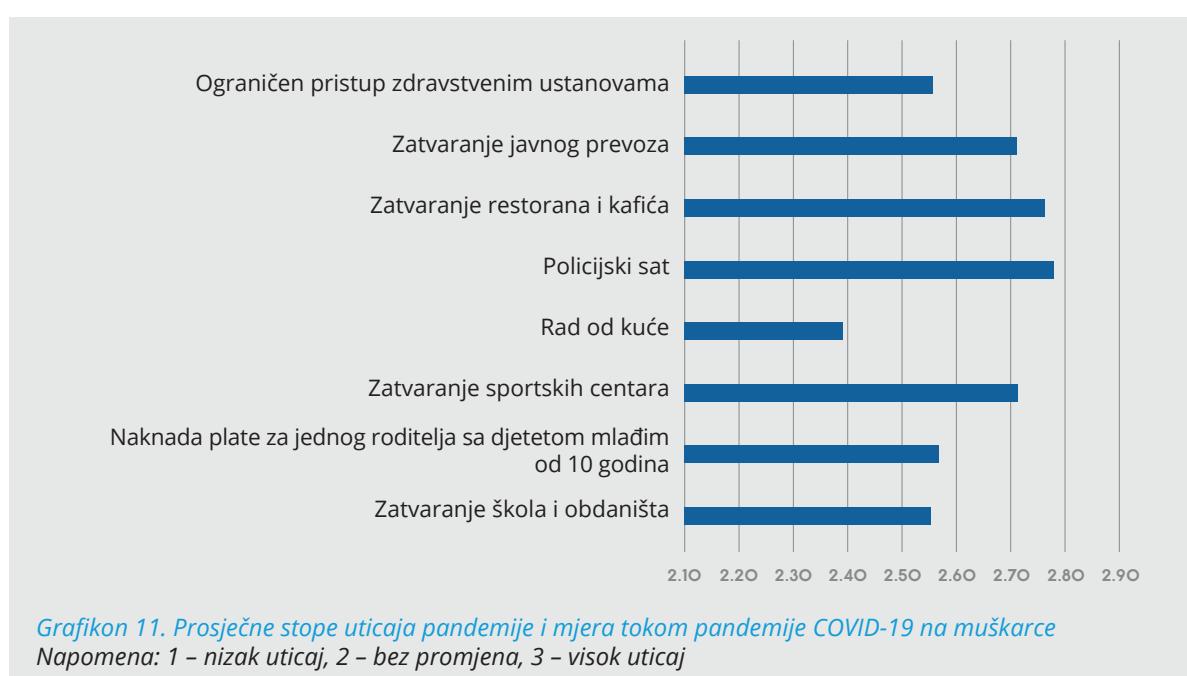
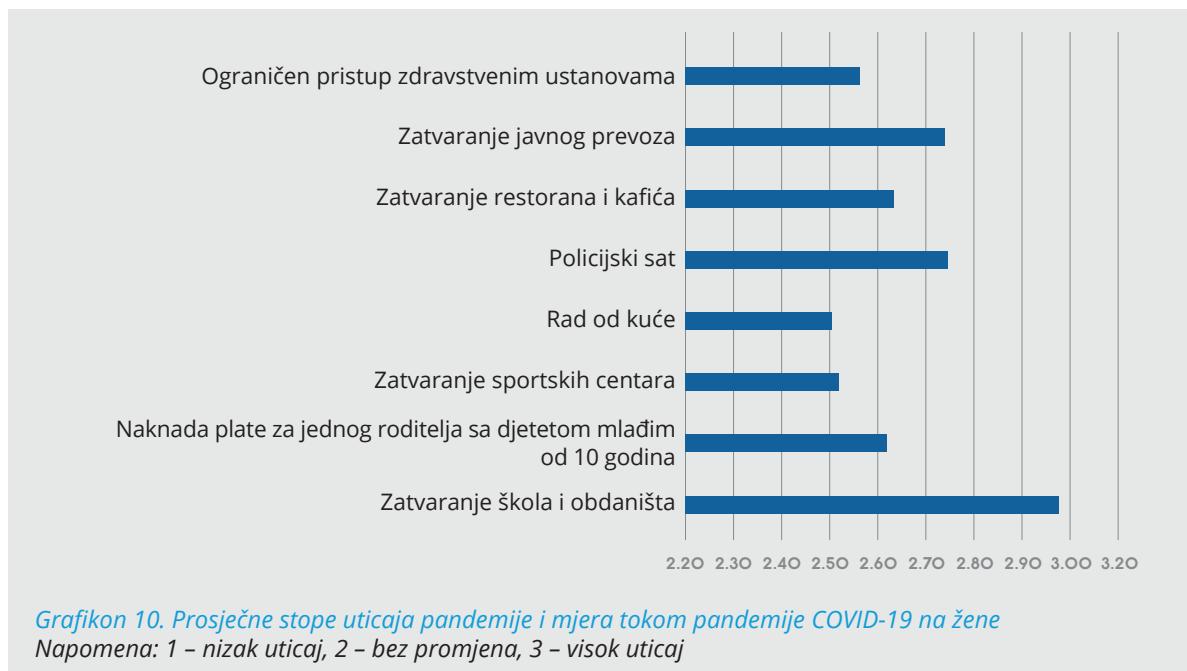

Grafikon 9. Kategorije koje su izložene najvećem riziku uslijed pandemije COVID-19- MUŠKARCI

kategorijama koje nisu iznad prosječne ocjene 3 vezano za socijalni rizik uslijed pandemije COVID-19. Ispitanici smatraju da su mlade žene i muškarci (starosne dobi od 15 do 30 godina), te žene i muškarci nastanjeni u ruralnim područjima, kategorije sa manjim socijalnim rizikom u poređenju sa starima, samohranim

roditeljima ili ženama odnosno muškarcima nastanjenim u urbanim područjima.

U skladu sa gore navedenim, sljedeća dva grafikona 10 i 11 prikazuju uticaj uvedenih mjer za ublažavanje rizika od zaraze koronavirusom na žene i muškarce na lokalnim nivoima.

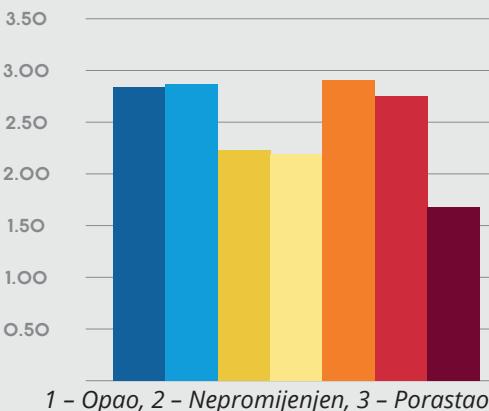

Iz navedenih grafikona se može primijetiti da ispitanici smatraju da je mjera zatvaranja škola i obdaništa imala više negativnog uticaja na žene (2,98,) nego na muškarce (2,56). Rad od kuće je također imao veći negativni uticaj na žene (prosječno 2,51), nego na muškarce (prosječno 2,39). Pored toga, ispitanici smatraju da su mjere zatvaranja sportskih centara i zatvaranje restorana i kafića uticale više na muškarce (prosječno 2,71 i 2,76), nego na žene (2,52 i 2,63). Zanimljivo je primijetiti da ispitanici smatraju da su mjere kao što su policijski sat, zatvaranje javnog prevoza i ograničen pristup zdravstvenim ustanovama imale sličan uticaj na žene i muškarce (od 2,56 do 2,71).

Čak ni gorenavedena mišljenja nemaju uticaja na sveukupni dojam o socioekonomskom uticaju pandemije COVID-19 na žene i muškarce, a dodatne informacije o vremenu utrošenom za određene promjene u aktivnostima koje su se desile za žene i muškarce bi nam pomogle sa dodatnim ulaznim podacima. Kao što je prikazano u grafikonima 12 i 13, djelatnosti koje se obavljaju tokom pandemije COVID-19 u poređenju sa periodom prije pandemije COVID-19 su se značajno promijenile i predstavljaju veći izazov za žene, nego za muškarce.

- █ Kuhanje i serviranje obroka
- █ Čišćenje(npr. odjeća, domaćinstvo)
- █ Dekorisanje, popravke i vođenje domaćinstva
- █ Obavljanje kupovine za porodicu
- █ Briga o djeci (učenje, Igranje, njega)
- █ Briga o starima
- █ Plaćeni rad

ŽENE

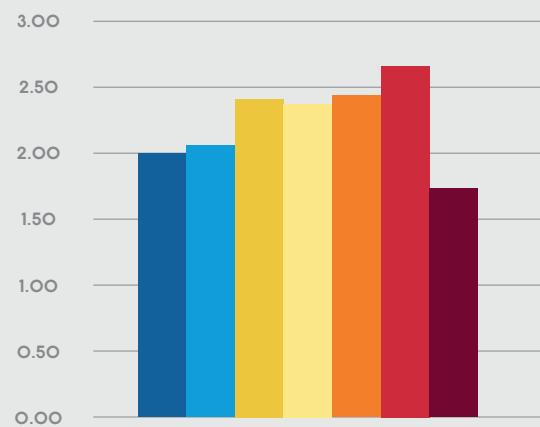
Grafikon 12. Promjena aktivnosti za žene tokom pandemije COVID-19

Tačnije, više od 95% ispitanika smatra da su se aktivnosti poput kuhanja i serviranja obroka, čišćenje (npr. odjeća, domaćinstvo), dekorisanje, popravke i vođenje domaćinstva, kupovina za porodicu, briga o starima i briga o djeci (učenje, igranje, njega) u značajnoj mjeri povećale tokom pandemije COVID-19 (od kupovine za porodicu sa prosjekom od 2,19 do brige za djecu (učenje, igranje, njega) sa prosjekom od 2,9 i čišćenje od 2,86. S druge strane, aktivnosti za muškarce tokom pandemije COVID-19 su se povećale u smislu aktivnosti brige za stare, sa manjim porastom aktivnosti koje se odnose na dekorisanje, popravke i vođenje domaćinstva, kupovine za porodicu i brige za djecu (maksimalan prosjek od 2,41).

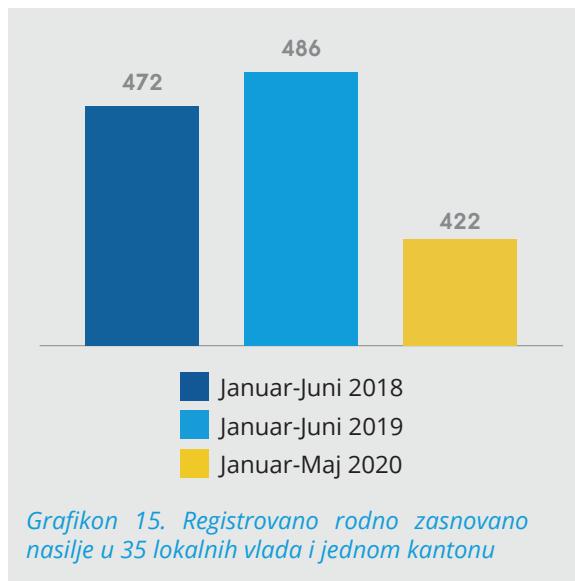
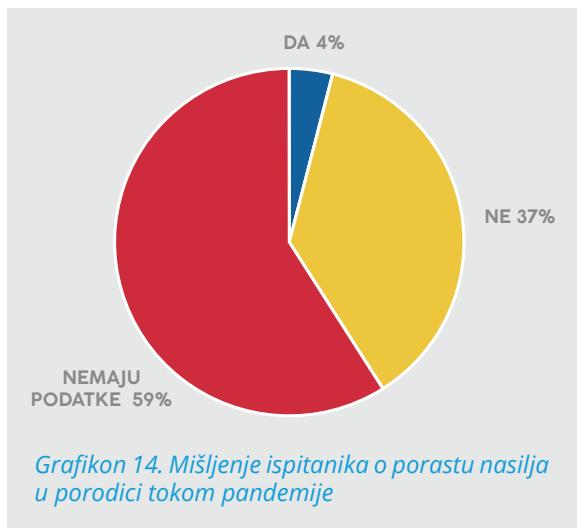
Usporedbom dva gorenavedena rezultata, vidljivo je da su dnevne aktivnosti žena značajno promijenjene u COVID-19 situaciji, što je povećalo njihovu ranjivost na druge posljedice vezane za socioekonomsko blagostanje. Jedna od tih posljedica je rodno zasnovano nasilje (u vezi sa nasiljem u porodici), što je nažalost teško procijeniti u usporedbi sa periodom prije pandemije COVID-19.

- █ Kuhanje i serviranje obroka
- █ Čišćenje(npr. odjeća, domaćinstvo)
- █ Dekorisanje, popravke i vođenje domaćinstva
- █ Obavljanje kupovine za porodicu
- █ Briga o djeci (učenje, Igranje, njega)
- █ Briga o starima
- █ Plaćeni rad

MUŠKARCI

Grafikon 13. Promjena aktivnosti za muškarce tokom pandemije COVID-19

Kada su upitani za mišljenje o tome da li je došlo do porasta u broju slučajeva nasilja u porodici i prijavljenih slučajeva rodno zasnovanog nasilja, više od 59% ispitanika je odgovorilo da nemaju te podatke. S druge strane, 4% ispitanika smatra da je broj veći u usporedbi sa periodom prije pandemije i izbijanjem pandemije, dok 37% smatra da nije došlo do porasta broja slučajeva nasilja u porodici i/ili rodno zasnovanog nasilja. Međutim, 59% ispitanika koji nemaju podatke o ovom važnom socioekonomskom elementu za žene i dobrobit porodica, ukazuje na veliki nedostatak pomognog praćenja lokalnih slučajeva nasilja u porodici i/ili rodno zasnovanog nasilja tokom pandemije COVID-19, a najvjerovatnije i nakon pandemije.

U cilju pribavljanja odgovarajućih informacija o ovom aspektu, uloženi su dodatni napor u prikupljanju informacija od relevantnih aktera na lokalnom nivou, ali su odgovori bili djelimični, što potvrđuje gore navedenu izjavu. Naime, službeni statistički podaci prikupljeni iz 35 lokalnih vlada⁸ i jednog kantona (što predstavlja oko 25% svih jedinica lokalne samouprave u BiH), pokazuju da nema porasta u broju prijavljenih slučajeva nasilja u porodici i/ili rodno zasnovanog nasilja, u usporedbi sa istim periodom iz prethodne dvije godine.

Ograničenja u odgovorima relevantnih aktera (lokalna policija) tokom pandemije u vezi sa drugim prioritetima (civilna zaštita, implementacija policijskog sata, javna

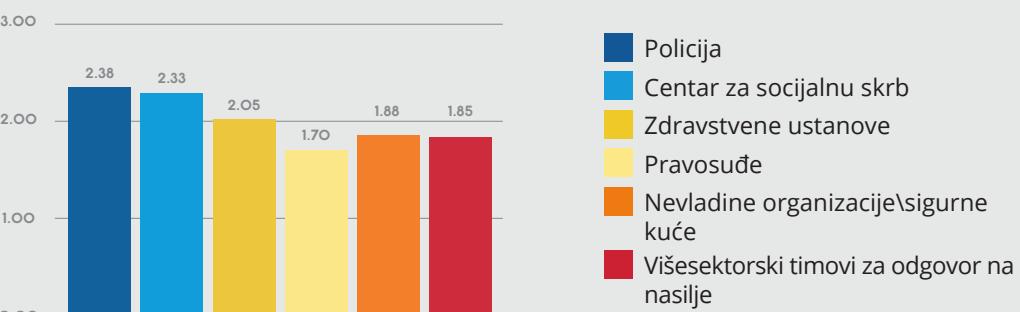
sigurnost, nedostatak osoblja, itd.), kao i dostupnost podataka (podaci dostupni za prva 4 mjeseca 2020. godine), navode na ozbiljnu sumnju u tačnost službenih podataka. Pored toga, podaci ne pokrivaju indikacije, nego samo prijavljene i potvrđene slučajeve, što ne znači da nasilje nije prisutno. Zapravo, postoje ozbiljni pokazatelji da je došlo do značajnog porasta slučajeva nasilja u porodici, ekonomskog i emocionalnog zlostavljanja tokom pandemije COVID-19, što su potvrdila mišljenja nekoliko ispitanika tokom polustrukturisanih naknadnih intervjua obavljenih poslije upitnika. Relevantni intervjuvi potvrđuju nezvanična svjedočenja da prijavljeni broj nije zvanično porastao zbog cijelokupnog mišljenja da su relevantni akteri previše zauzeti da bi reagovali na ova pitanja. Prema tome, rezultati gore navedenih izmjena u aktivnostima takođe potvrđuju potrebu za pomnjim praćenjem i posvećenom pažnjom na ovo pitanje.

Na kraju, gore navedeno se može potvrditi sljedećim rezultatima procjene konkretno vezanih za odgovore institucija na prijavljene slučajeve nasilja u porodici tokom pandemije COVID-19.

Naime, većina ispitanika smatra da je došlo do pada u odgovoru lokalnih nevladinih organizacija/sigurnih kuća i višesektorskih timova na prijavljene slučajeve nasilja u porodici tokom pandemije COVID-19 dok su, po njihovom mišljenju, policija i Centar za socijalnu skrb poboljšali svoj odgovor.

Gorenavedeno mišljenje je u skladu sa mišljenjem ispitanika o potrebama tokom pandemije COVID-19. Naime, na pitanje "Koja su tri najpotrebnija elementa za podršku

⁸ Oštara Luka, Fojnica, Laktaši, Osmaci, Domaljevac Šamac, Olov, Kneževi, Kupres, Zvornik, Kotor Varoš, Derventa, Trebinje, Dobojski, Dobojski Jug, Zavidovići, Tešanj, Bosanska Krupa, Goražde, Sapna, Jablanica, Kalesija, Petrovo, Istočno Sarajevo, Bihać, Bosanski Petrovac, Cazin, Sanski Most, Ključ, Velika Kladuša, Bužim, Travnik, Novo Sarajevo, Gračanica, grad Tuzla i Tuzlanski kanton.

Grafikon 16. Mišljenje ispitanika o odgovoru institucija na prijavljene slučajeve nasilja u porodici tokom pandemije COVID-19

Napomena: 1 – pogoršan, 2 – bez promjena, 3 – poboljšan

Grafikon 17. Kanali komunikacije sa građanima u vezi sa informacijama o pandemiji COVID-19

institucijama u cilju unapređenja učinkovitog odgovora na nasilje u porodici tokom pandemije?", većina ispitanika je izjavila da su redovna komunikacija između relevantnih aktera (59 ispitanika) i više terenskih radnika koji bi pružali brz odgovor (47 ispitanika) dva ključna elementa za unapređenje učinkovitog odgovora na nasilje u porodici tokom pandemije COVID-19. 21,8% ispitanika smatra da navedena dva elementa također treba da budu podržana zaštitnom opremom, 20% predlaže da se odredi poseban smještaj za nasilnike i poseban protokol za postupanje u slučajevima nasilja u porodici u okolnostima pandemije COVID-19, što će sve zajedno dovesti do smanjenja nasilja u porodici tokom pandemije. Zapravo, prilikom analize odgovora, ovaj set aktivnosti bi trebalo provoditi u svakom momentu na lokalnom nivou, a ne samo tokom pandemije ili tokom nekog drugog stanja prirodne nesreće.

4.2. NEPOSREDNE INTERVENCIJE NA LOKALNOM NIVOU

Što se tiče neposrednih intervencija na lokalnom nivou, može se uopšteno napomenuti da su lokalne vlasti na sličan način ostvarile brze intervencije na lokalnom nivou. Naime, sudeći po komunikaciji sa građanima, generalno nije bilo različitih pristupa.

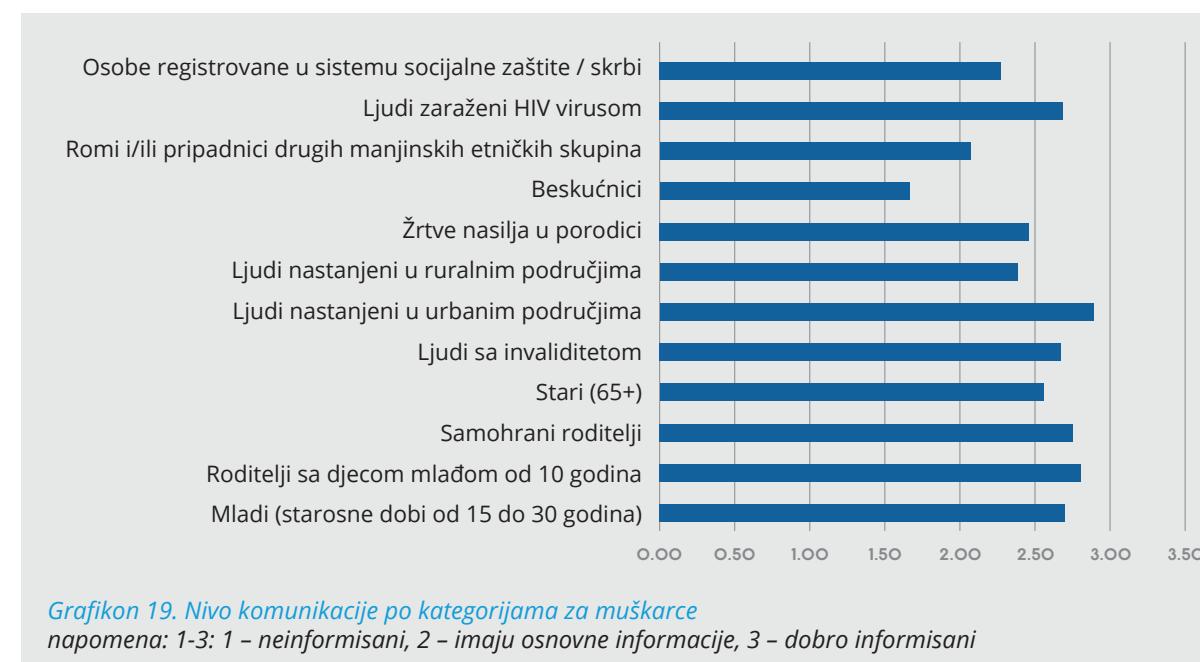
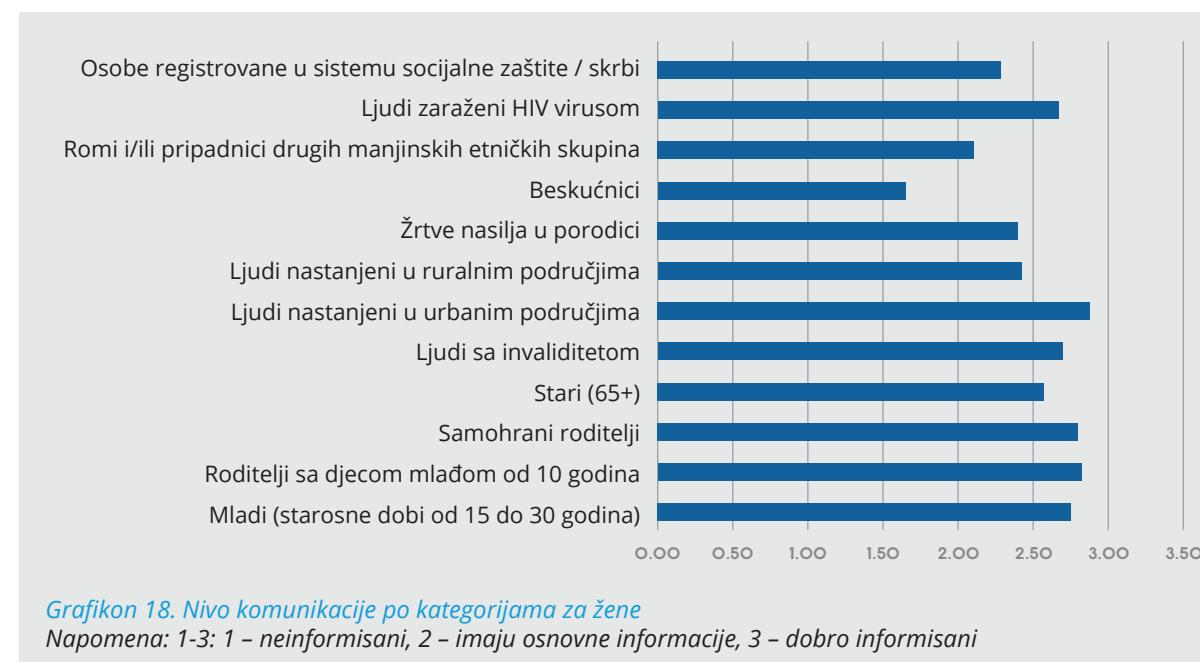
Kao što je prikazano na grafikonu br. 17, većina opština i gradova je koristila službene web stranice vlada, društvene mreže i lokalne radio/TV stanice za informisanje građana o pandemiji COVID-19. Međutim, koristili su i druge alate, ali je nedostajao koordiniran napor svih nivoa vlasti, što je vidljivo u mišljenju ispitanika o korištenju SOS linije za informisanje na državnom nivou. Pored toga, zavisno od drugih varijabli (urbano naspram

ruralnog) za pojedinačne lokalne vlade, može se primijetiti da su one lokalne vlade sa većinskim ruralnim stanovništvom uveliko koristile radnike u zajednici i zdravstvene radnike za komuniciranje sa građanima, dok su se u urbanim područjima najviše koristili radio, društvene mreže, te drugi internet komunikacijski alati.

Rezultati upitnika vezani za mišljenje ispitanika o nivou prijema informacija su u skladu sa gorenavedenim, kao što je prikazano po

kategorijama stanovništva u dolenavedenim grafikonima 18 za žene i 19 za muškarce.

Kada se uporede odgovori vezani za informisanje, ispitanici smatraju da su žene i muškarci jednako informisani o pandemiji COVID-19, uz posebnu napomenu da su dobro informisani: ljudi nastanjeni u urbanim područjima (prosječno 2,88 za žene i 2,91 za muškarce), roditelji sa djecom do 10 godina starosti (prosječno 2,81 za žene i 2,81 za muškarce), omladina (prosječno 2,74 za žene i 2,71 za muškarce), dok su manje informisani (sa

Grafikon 20. Vrsta intervencija do sada u odgovoru na pandemiju COVID-19

osnovnim informacijama) beskućnici (1,66 za muškarce i 1,65 za žene), Romi i/ili predstavnici drugih etničkih manjinskih skupina (2,09 za žene i 2,07 za muškarce), kao i lica registrirana u sistemu socijalne zaštite/skrbi⁹ (2,28 za žene i muškarce).

Kada se govori o intervencijama, ono što su opštine/gradovi dosada preduzeli u odgovoru na pandemiju COVID-19, se može smatrati raznolikim i sličnim u većini slučajeva. Naime, kao što se vidi u grafikonu 20, većina jedinica lokalne samouprave (više od polovine njih), je uradila sljedeće:

- 1. Dezinfekciju javnih prostora (80 lokalnih vlada),**
- 2. Opremanje opštinskih javnih službi zaštitnom opremom (rukavice, viziri i maske, kombinezoni, oprema za glavu i otirači za obuću) (78 lokalnih vlada),**
- 3. Osnivanje mobilnih timova za kućne posjete starima (70 lokalnih vlada),**
- 4. Doniranje maski i rukavica lokalnim bolnicama (69 lokalnih vlada) i**
- 5. Pružanje novčane podrške porodicama (hrana, zdravstvena oprema, itd.).**

Može se primjetiti da većina ispitanika smatra da neposredne mjere/intervencije u odnosu na pandemiju COVID-19 na lokalnom nivou nisu uzele u razmatranje potrebe žena (66% ispitanika), dok 33% smatra da su potrebe žena posebno uzete u razmatranje. Međutim, nekoliko intervjuisanih je primjetilo da ne postoje "posebne potrebe žena" – te se stoga može zaključiti da oni nisu shvatili pitanje – već su izjavili da su intervencije bile iste za oba roda. Drugim riječima, nedostatak razumijevanja za posebne potrebe određene skupine stanovništva je jedno od glavnih problema primjećenih iz upitnika. Dok je većina lokalnih samouprava pružila određenu neposrednu pomoć, nijedna od njih nije konkretno izradila i/ili implementirala glavna pitanja, definisana u lokalnim i/ili entitetskim/državnim (čak i međunarodnim) dokumentima, a koja se odnose na rodnu ravnopravnost i nije posvetila posebnu pažnju na potrebe žena odnosno muškaraca.

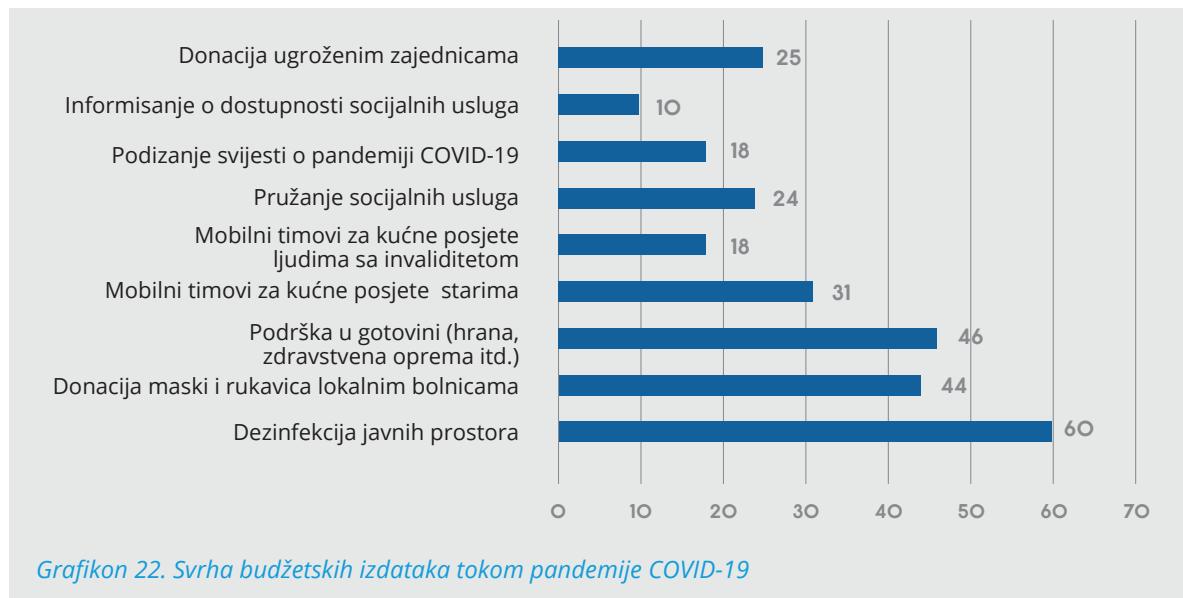
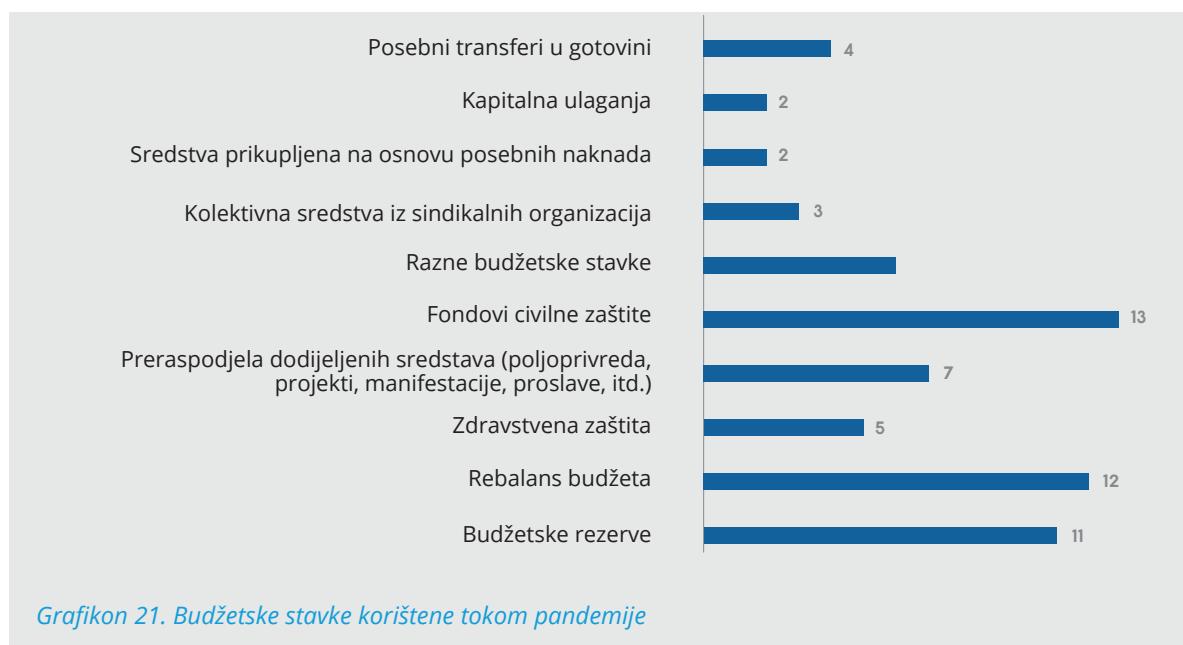
Budžet korišten za takvu pomoć i neposrednu podršku je bio korišten odvojeno. Naime, 78% ispitanika je navelo da su opštine/gradovi posvetili odvojene budžetske stavke (21% ih nije sigurno) za odgovor na vanredno stanje uslijed pandemije COVID-19. Analiziranjem izvora za budžetske izdatke, može se primjetiti da je većina lokalnih budžetskih sredstava korištena iz sredstava za civilnu zaštitu (13 opština/gradova), rebalansa budžeta (12 opština/gradova) i budžetske rezerve (11

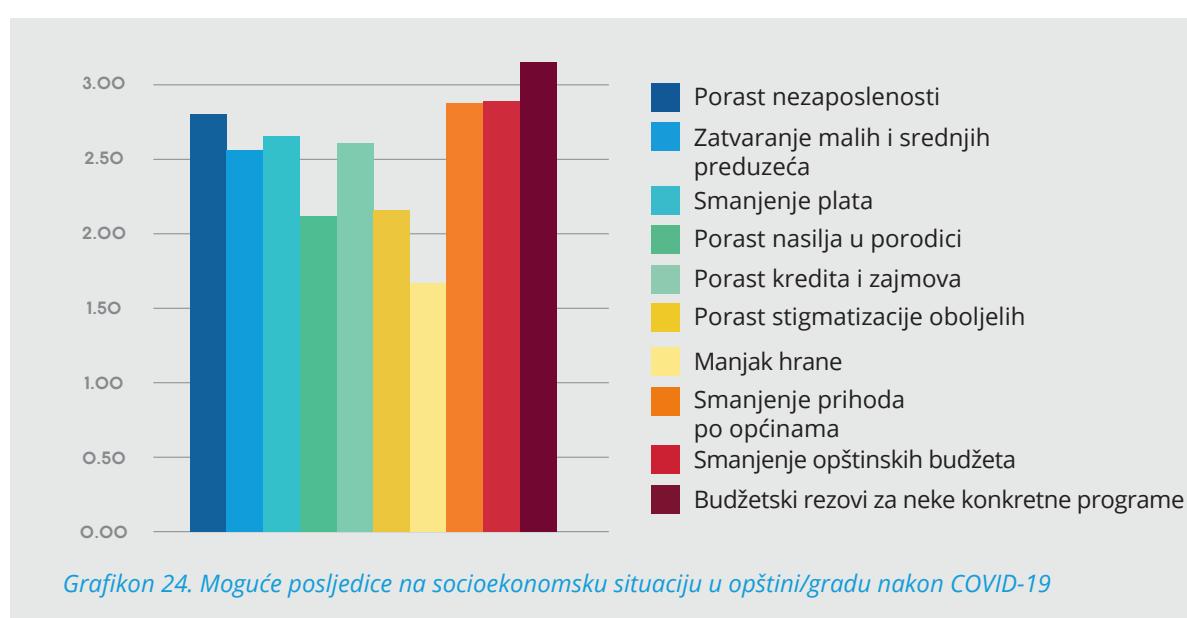
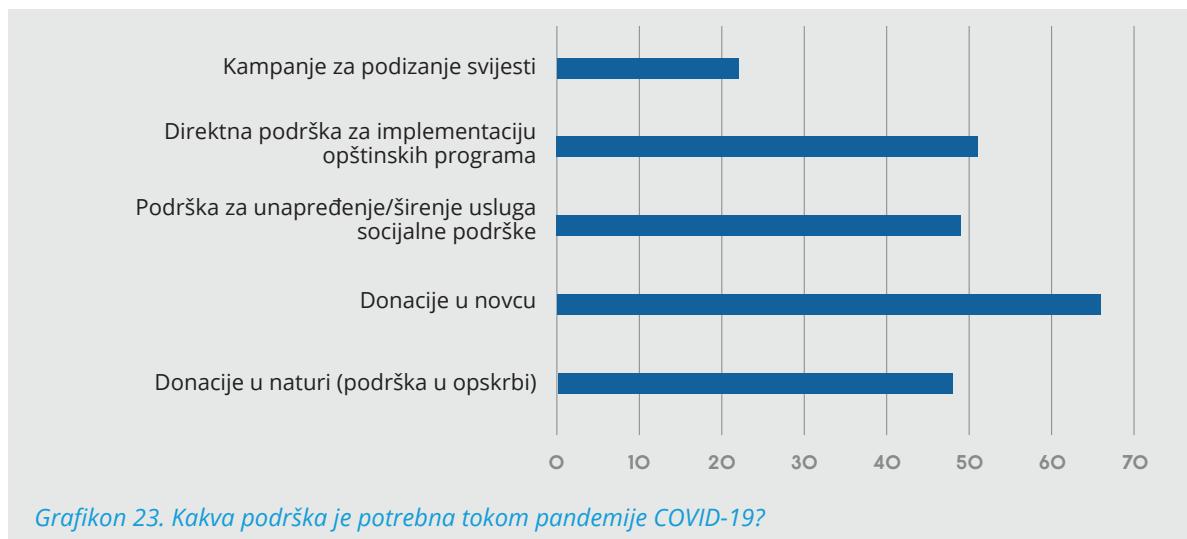
⁹ Odnosi se na marginalizovano stanovništvo koje je direktno pogodjeno pandemijom COVID-19, koje nema pristup Centru za socijalnu zaštitu i nema prihode.

opština/gradova) – ali, na drugoj strani izazov je primjetiti da su druge socioekonomski važne aktivnosti bile smanjene i/ili čak srezane (kao što su kulturni i/ili sportski događaji, razne budžetske stavke, itd.). Ovaj ulazni podatak bi mogao biti posljedica nedostatka direktne finansijske podrške za lokalne probleme sa drugih nivoa vlasti, koji imaju veće nadležnosti za zdravstvenu zaštitu, obrazovnu politiku i socijalnu skrb uopšteno. Među ostalim razlozima, lokalne vlade su navele nedostatak finansijske podrške sa viših nivoa vlasti u oba entiteta, kao glavni razlog za pružanje dodatnih lokalnih usluga tokom pandemije COVID-19 (posebno u onim lokalnim vladama koje pripadaju "manje razvijenim").

Pored toga, razlozi za korištenje različitih ili rebalansiranih budžetskih stavki na lokalnim nivoima pokazuju da su potrebe i izazovi definisani u grafikonu 21 potpuno relevantni za svrhu korištenja sredstava.

Naime, većina raspoređenih sredstava na lokalnom nivou je potrošena na dezinfekciju javnih prostora u 60 slučajeva, na direktnu podršku u gotovini (hrana, zdravstvena oprema itd.) porodicama u 46 slučajeva, na donaciju maski i rukavica lokalnim bolnicama u 4 slučaja, dok je najmanje sredstava posvećeno informisanju o dostupnosti socijalnih usluga, podizanju svijesti o pandemiji COVID-19 i pružanju socijalnih usluga.

Na pitanje o podršci koja je potrebna tokom pandemije COVID-19, odgovori ispitanika su bili dosljedni prethodno navedenom, a što je prikazano u grafikonu 23.

Naime, pored neposrednog investiranja u gorenavedene intervencije, ispitanici su naveli da se lokalne potrebe tokom pandemije COVID-19 (i još uvijek) pretežno odnose na potrebu za donacijama u novcu (27% ispitanika), donacijama u naturu (podrška u opskrbi je navedena kod 20,3% ispitanika), podršci za unapređenje/širenje usluga socijalne podrške (20,7% ispitanika) i direktnoj podršci za implementaciju opštinskih/gradskih programa/ projekata (21,6%).

4.3. MOGUĆE POSLJEDICE NAKON PANDEMIJE COVID-19

Treći važan dio procjene je posvećen mogućim posljedicama na stanje u opština/gradovima nakon pandemije COVID-19, gdje su ispitanici dali svoje mišljenje o socioekonomskom uticaju prema kategorijama stanovništva, starosnoj dobi i socioekonomskom statusu, sa posebnim osvrtom kako na žene tako i na muškarce. Glavni zaključak koji je izvela većina ispitanika, a koji je prikazan u grafikonu 24, je taj da su ekonomski izazovi nešto što će se najvjerovaljnije desiti (pri čemu su ocjene bile u skali od 1 do 4 – gdje 1 znači nemoguće, 2 jednake šanse, 3 vjerovatno i 4 – vrlo moguće).

	Žene	Muškarci	
Mladi (između 15 i 30 godina)	2.71	2.69	0.02
Roditelji sa djecom mlađom od 10 godina	3.00	2.89	0.11
Samohrani roditelji	3.29	3.16	0.12
Stari (65+)	3.18	3.16	0.02
Ljudi sa invaliditetom	3.13	3.18	-0.05
Ljudi nastanjeni u urbanim područjima	3.27	3.24	0.03
Ljudi nastanjeni u ruralnim područjima	2.56	2.53	0.03
Žrtve nasilja u porodici	3.10	2.90	0.20
Beskućnici	3.14	3.15	0.00
Romi i/ili pripadnici drugih manjinskih etničkih skupina	3.00	3.00	0.00
Ljudi zaraženi HIV virusom	3.03	3.04	-0.02
Osobe registrovane u sistemu socijalne zaštite/skrbi	3.17	3.21	-0.04

Tabela 1. Najjače pogođeni mogućim posljedicama nakon pandemije COVID-19

Napomena: 1 – nemoguće, 2 – jednake šanse, 3 – vjerovatno, 4 – vrlo moguće

Drugim riječima, ispitanici su naveli da će se gotovo vrlo vjerovatno desiti budžetski rezovi za neke konkretnе programe (uz prosječnu ocjenu od 3,17), dok se ocjena za većinu drugih ekonomskih posljedica kreće između 2,50 i 3,00. Konkretnije rečeno, ispitanici smatraju da će doći do porasta nezaposlenosti (prosječna ocjena 2,8), pada prihoda opštine (prosječna ocjena 2,89), smanjenja opštinskog budžeta (prosječna ocjena 2,90), zatvaranja malih i srednjih preduzeća (sa prosjekom od 2,56) i posljedično tome smanjenja plata onih koji ostanu na poslu (prosječna ocjena 2,67).

Gledajući ova mišljenja iz perspektive žena odnosno muškaraca, u tabeli 1 iznad se može primjetiti da ispitanici smatraju da će i žene i muškarci biti na sličan način pogođeni ekonomskim posljedicama nakon pandemije COVID-19.

S druge strane, niko od ponuđenih kategorija žena i muškaraca nije ocijenjen ocjenom manjom od 3, što predstavlja najvjerojatniji scenario ekonomskih posljedica nakon pandemije COVID-19. Drugim riječima, može se očekivati da će, prema mišljenju više od 80 predstavnika lokalnih vlasti, muškarci sa invaliditetom i muškarci registrovani u sistemu socijalne zaštite/skrbi biti više pogođeni nego žene, a kada se radi o žrtvama nasilja u porodici, ženama sa djecom mlađom od 10 godina i samohranim majkama, žene će biti jače pogođeni nego muškarci.

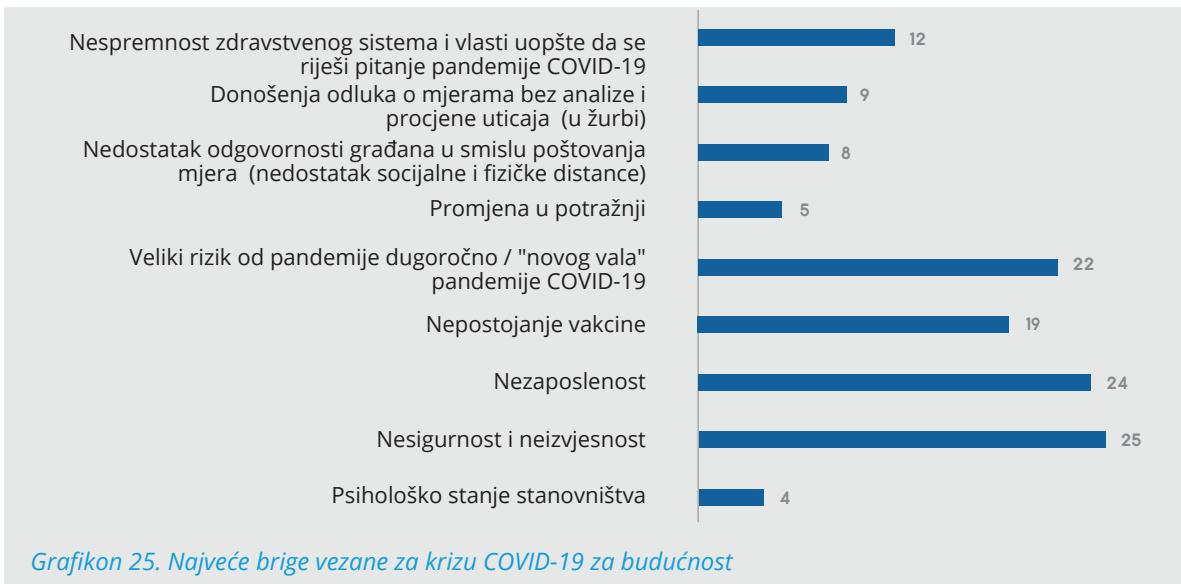
4.4. OPŠTI PROBLEMI I PRIJEDLOZI OPŠTINA/GRADOVA

Uopšteno posmatrajući zabrinutost koju su izrazili ispitanici, može se reći da se mišljenja predstavnika opština i gradova poklapaju sa iskustvom i naučenim lekcijama iz perioda ograničenog kretanja/ izbjivanja pandemije COVID-19. Potrebno je naglasiti da su odgovori temeljeni na "otvorenom pitanju", odnosno intervjuisane osobe su mogle napisati odgovore svojim riječima – ali su svi odgovori strukturirani u devet (9) glavnih područja, kao što je prikazano u grafikonu 25.

Naime, većina ispitanika je izrazila najveću zabrinutost za četiri glavna faktora:

1. **nesigurnost i neizvjesnost,**
2. **nezaposlenost,**
3. **veliki rizik od pandemije dugoročno / "novog vala" pandemije COVID-19,**
4. **nepostojanje vakcine.**

Ništa manje važno, izražena je zabrinutost zbog nespremnosti zdravstvenog sistema i vlasti uopšte da se riješi pitanje pandemije COVID-19, zbog donošenja odluka o mjerama bez analize i procjene uticaja (u žurbi), nedostatka odgovornosti građana u smislu poštovanja mjera (nedostatak socijalne i fizičke distance), kao i psihološkog stanja stanovništva.

Grafikon 25. Najveće brige vezane za krizu COVID-19 za budućnost

Prijedlozi/preporuke za intervencije	# lokalnih vlasti
Materijalna podrška projektima na lokalnom nivou, naročito sa viših nivoa vlasti	32
Podrška sistemu zdravstvene zaštite (oprema i usluge), naročito za žene	30
Intervencije sa donacijama / finansijskom podrškom pojedincima pogodenim virusom COVID-19	28
Podrška u izradi i proširenju projekata i programa socijalne zaštite	25
Dosljednost i kontinuitet u osnaživanju civilne zaštite, naročito investiranje u opremu i izgradnju kapaciteta osoblja civilne zaštite	24
Direktna materijalna i finansijska podrška uposlenima u privatnom sektoru	22
Snažne razvijene i provedene kampanje o turističkom potencijalu BiH	21
Psihološka podrška na lokalnom nivou sa posebnim osvrtom na žene	18
Nastavak implementacija međunarodnih organizacija i donatorske zajednice	18
Koordiniran pristup podršci koju pružaju vlada i međunarodne organizacije	18
Finansiranje i podrška poljoprivrednim proizvođačima, naročito domaćinstvima koje vode žene	16
Kratkoročne intervencije za moratorije na kredite	16
Razvijanje alternativnih javnih izvora finansiranja	12
Smanjenje nameta i poreza lokalne uprave	11
Efikasnija i učinkovitija organizacija javne potrošnje	10
Otvaranje javnih radova sa ciljem povećanja zaposlenosti	3

Tabela 2. Prijedlozi/preporuke za intervencije u cilju podrške opština za bolji odgovor na potrebe nakon vanrednog stanja

Kako bi pokrenuli pitanje definisanih zabrinutosti i izazova, opštine i gradovi su imali razne prijedloge / preporuke za intervencije u cilju podrške opština za bolji odgovor na potrebe nakon vanrednog stanja – kao što je prikazano u Tabeli 2.

Pored gore navedenog, opštine i/ili gradovi su imali razne preporuke / prijedloge koje se odnose više na "sistemsku promjenu", ali ih je također potrebno napomenuti. To su (grupisane prema nadležnostima):

- **izmjena zakona o postupku indirektnog oporezivanja, te odgovarajuća raspodjela sredstava prema manje razvijenim jedinicama**

- lokalne samouprave,**
- **izrada i investiranje u fond solidarnosti za razvoj i ekonomski oporavak turizma na lokalnom nivou,**
- **razvoj sredstava međunarodne/donatorske zajednice za podršku i oporavak u manje razvijenim jedinicama lokalne samouprave,**
- **stimulisanje bankarskog sektora da smanji kamatne stope za nove poslovne kredite i**
- **implementacija globalnih medijskih kampanja za solidarnost u slučaju vanredne situacije.**

5. KLJUČNI NALAZI PROCJENE I ZAKLJUČCI

Najgora zdravstvena kriza u generaciji i desetljeću predstavlja izazov za lokalne zajednice u BiH (i širom svijeta). Lokalne zajednice u BiH se najviše brinu o tome kako će pandemija vrusa COVID-19 uticati na najugroženije stanovništvo. Situacija postaje još veći izazov s obzirom da je smanjenje infrastrukturnih i zdravstvenih usluga otežalo kontrolisanje pandemije. Pored toga, uglavnom se može potvrditi da je pandemija pogoršala neravnopravnosti koje su postojale prije nje, jasno otkrivajući ranjivost u rodnoj neravnopravnosti i nejednakosti, socijalnom, političkom i ekonomskom sistemu, što dodatno pojačava uticaj pandemije. Procjena uticaja na lokalnom nivou pokazuje da je ovaj izazov vidljiv u gotovo svakoj sferi, od zdravstva do ekonomije, sigurnosti do socijalne zaštite, uz napomenu da su „uticaji pandemije COVID-19 pogoršani za žene i djevojčice samo zbog njihovog spola i generalno nedostatka razumijevanja za posebne potrebe koje žene i djevojčice imaju u situaciji karantena“. S druge strane, u mnogim lokalnim zajednicama (više od 20) može se primjetiti da oni **ne shvataju glavne izazove sa kojima se susreću žene u kriznim periodima, što pokazuje da glavni preduslovi za shvatanje individualnih potreba (i shodno tome individualnog pristupa) za dugoročnu održivost intervencija, predstavljaju izazov sami po sebi.**

Iz zdravstvene perspektive, posljedice pandemije COVID-19 se primarno posmatraju kroz prizmu zaraženih koronavirusom u BiH, dok neki od izvještaja (zvanični izvještaji Ministarstava zdravstva iz oba entiteta) dosada pokazuju da je stopa zaraze i smrtnosti veća za muškarce nego žene. Razlozi su potencijalno raznovrsni, od spolno imunoloških i rodnih razlika, do načina prevencije od zaraze i sveukupne odgovornosti za lično zdravlje. Međutim, **nedostatak podataka razvrstanih prema spolu otežava svaku učinkovitu usporedbu**, podaci o zarazi i/ili smrtnosti sami po sebi ne pokazuju način na koji su žene odnosno muškarci ugroženi od neposrednog rizika epidemije, ili kako oni doživljavaju dugoročne prijetnje i posljedice u bilo kojem

smislu. Nadalje, društveno propisane kulturne norme, stavovi i prakse u odnosu na rod igraju ključnu ulogu u shvatanju barem nekih uticaja koje ovakve siituacije ostavljaju na žene odnosno muškarce.

Može se potvrditi (čak iz rezultata procjene i zvaničnih ekonomskih statističkih podataka) da su **žene često one koje se brinu o domaćinstvu, zajednici i zdravstvenim ustanovama, što ih dovodi u povećan rizik od zaraze koronavirusom.** U BiH generalno, visok postotak žena (po procjeni više od 70%) su radnice u zdravstvenom i socijalnom sektoru, koji su najviše pogođeni pandemijom. Također, dobro je poznato da žene čine većinu osoblja u zdravstvenim ustanovama (kao što su higijeničarke, poslužiteljice i radnice u vešeraju), apotekama i privatnim praksama, među babicama, medicinskim sestrama, stručnim licima za socijalnu zaštitu i skrb, te naučnicama u zdravstvenim laboratorijama – **žene u BiH su u svom profesionalnom životu odigrale i igraju ključnu ulogu tokom pandemije i nakon nje!** Pretežno feminizirana radna snaga u zdravstvu znači da su žene na prvoj liniji borbe sa krizom COVID-19, povećavajući svoju izloženost i potencijalno izloženost članova svojih porodica zarazi virusom COVID-19. Iako je toliko mnogo žena bilo i još uvijek je na prvim linijama borbe sa virusom COVID-19, žene su imale i imaju malo glasa kada se donose strateške mjere vezane za krizne intervencije – što potvrđuje nivo učešća žena u lokalnim kriznim štabovima, koji je u značajnoj mjeri niži od nivoa učešća muškaraca.

Sa ekonomskog aspekta, pandemija COVID-19 predstavlja najveću prijetnju za BiH od vremena globalne finansijske krize 2008. godine. Najavljeno je nekoliko strateških mjera, u cilju ograničenja ljudskih i ekonomskih troškova uslijed pandemije, dok je za vlast glavni izazov sprečavanje daljeg širenja zaraze virusom COVID-19, pojačavanje medicinske zaštite i borba protiv negativnog ekonomskog uticaja mjera zaštite. Osim činjenice da ovaj izvještaj o procjeni uticaja pokazuje visok rizik i strah od gubitka posla, procjene Svjetske

banke¹⁰ potvrđuju da se očekuje porast iako već visokog nivoa nezaposlenosti uslijed pandemije COVID-19, naročito za žene. Rani pokazatelji o gubitku posla i uticaj na određene sektore ekonomije sugerisu da je moguće da su žene više pogodjene i da se suočavaju sa ekonomskom nesigurnošću uslijed pandemije COVID-19. Rodna segregacija u pojedinim sektorima i na radnim mjestima, prevelika zastupljenost žena na nesigurnijim radnim mjestima, te mala zastupljenost žena na rukovodećim pozicijama, faktori su koji tome doprinose. Međutim, tržište rada i dalje pati od visoke strukturalne nezaposlenosti i pad stope nezaposlenosti djelimično odražava starenje zemlje i smanjenje radne snage. Otvaranje novih radnih mesta je bilo minimalno, a pandemija COVID-19 sada prijeti gubitkom značajnog broja postojećih radnih mesta, posebno u uslužnoj industriji – gdje većinu radne snage predstavljaju žene. Drugim riječima, ono što je počelo kao šok za zdravstveni sektor, brzo je postalo ekomska kriza koja je obuhvatila kako žene tako i muškarce, pri čemu je socioekonomski rizik veći za žene.

Sa socijalnog aspekta, uslijed mjera socijalnog distanciranja i/ili obavezne izolacije, više ljudi je moralo ostati kod kuće. Pored toga, rad od kuće znači da je mnogima sada kuća bila radno mjesto pored drugih aktivnosti, a što je navedeno u procjeni pod podnaslovom Analiza situacije. Ovaj porast u smislu vremena provedenog kod kuće je doveo pojedince u rizik od nasilja u porodici. Nadziranje potencijalnog porasta online nasilja je također važno, s obzirom da je više ljudi kod kuće i online. Na osnovu intervjuja koji su obavljeni nakon provedenog upitnika, može se navesti da postoji zabrinutost da žrtve nasilja u porodici nisu dobile prijeko potrebnu podršku tokom pandemije COVID-19, zbog prekida rada esencijalnih službi, dok pojedinci nisu bili u mogućnosti nazvati SOS linije dijeleći prostor sa nasilnim partnerom. Naravno, to nije slučaj samo u BiH, nego se javlja u cijelom svijetu i kao što je UNFPA naveo: „Kako je došlo do divljanja pandemije COVID-19, broj žena kojima je onemogućen pristup planiranju porodice, koje se susreću sa neplaniranim trudnoćama, rodno zasnovanim nasiljem i drugim štetnim praksama bi mogao u narednim mjesecima naglo porasti za

10 Ekonomski i socijalni uticaj COVID-19, zbirka bilješki, redovni ekonomski izvještaj za zemlje Zapadnog Balkana, br.17, proljeće 2020, str. 14

milione slučajeva“¹¹. Postojeći uticaj pandemije COVID-19 može biti još jedna poveznica za porast nasilja u porodici s obzirom da do porasta nasilja u porodici dolazi uslijed ekonomskih neprilika. Pored toga, pandemija COVID-19 je uticala i na kapacitet lokalnih ženskih organizacija koje obično pružaju podršku žrtvama nasilja na individualnom i institucionalnom nivou, kao što su sigurne kuće, a što je navedeno u rezultatima procjene odnosno odjeljku Analize situacije. U konačnici, kada se sumiraju povećane aktivnosti „u kući“ za žene u odnosu na muškarce, kao što je ranije zaključeno, moglo bi dovesti do povećanog nivoa stresa i ograničiti ekomske prilike za žene (socioekonomска posljedica). Stoga, rani dokazi koji se odnose na gubitak posla i uticaj pandemije COVID-19 ukazuju na to da se žene suočavaju sa povećanom socioekonomskom nesigurnošću. Drugim riječima, ekomske poteškoće udružene sa povećanjem vremena provedenog u kući uslijed fizičkog distanciranja i mjera izolacije dovode pojedince u rizik od nasilja u porodici. Dugoročno gledano, može doći do ugrožavanja psihološkog zdravlja žena, više nego muškaraca, uslijed finansijskog i emocionalnog stresa, u kombinaciji sa psihičkim nasiljem.

Međutim, gorenavedeni izazovi se mogu sagledati i sa drugog potencijalnog stanovišta. Naime, postoji dobra prilika za borbu za promjenu rodnih i radno-pravnih normi u BiH. Drugim riječima, tokom krize izazvane pandemijom COVID-19, neki poslodavci podstiču ili zahtijevaju rad od kuće, naročito u javnom sektoru. Imajući navedeno na umu, povećana radna fleksibilnost i veće učešće muškaraca u brzi i radu u domaćinstvu se prepostavlja kao mogući efekat COVID-19 krize. Ovi učinci bi imali uticaj na rodnu ravнопravnost, te bi stoga fleksibilne radne prakse mogle doprinijeti većoj raspodjeli brige i rada u domaćinstvu, te dalje podržati porast učešća žena u radnoj snazi. Drugim riječima, postoji potencijal da poslodavci u BiH postanu svjesniji potrebe za fleksibilnim radnim aranžmanima, s obzirom da uposlenici balansiraju između brige o djeci i radnih obaveza tokom pandemije COVID-19, što bi moglo dovesti do snažne promjene u postojećim društvenim i kulturnim normama.

11 28.april 2020.godine, UNFPA Globalni plan odgovora na COVID-19 dostupno na <https://www.unfpa.org/resources/coronavirus-disease-COVID-19-pandemic-unfpa-global-response-plan#>

Lokalizovanje rezultata izvještaja o procjeni uticaja, prije svega dovodi do zaključka da je relevantnost ispitanika koji su učestvovali u procjeni visoka, budući da većina intervjuisanih predstavlja relevantne aktere iz lokalnih jedinica samouprave u BiH. Prema tome, odgovori se mogu smatrati objektivnim i mogu poslužiti za shvatanje razlika u uticaju izmijenjene situacije na žene odnosno muškarce, i načina na koji lokalne zajednice u BiH pristupaju tome (što je i glavni cilj ove procjene). S druge strane, uspostavljenih 75 lokalnih kriznih štabova, čija je glavna uloga bila da definiše i nadzire implementaciju mjera sa viših nivoa vlasti te da vrši "lokalizovane" radnje i/ili intervencije, nije jednak razmatralo uloge žena, odnosno muškaraca, tokom pandemije COVID-19 (sastavljeni od 29% žena i 71% muškaraca).

5.1. KOJE KATEGORIJE STANOVNIŠTVA SU IZLOŽENE NAJVEĆEM RIZIKU OD PANDEMIJE COVID-19?

Kada se govori o socioekonomskom uticaju pandemije COVID-19 i kategorijama stanovništva koje su izložene najvećem riziku (kao što su omladina, žene, romska manjina), vidljivo je da su nedostatak informacija i neizvjesnost (uopšteno) tokom pandemije doveli do toga da značajan postotak ispitanika (31,7%) ima mišljenje da će uticaj na socioekonomski status građana u opštini/gradu biti srednjeg obima. Štaviše, 96% intervjuisanih smatra da pandemija jednako utiče na žene i muškarce na lokalnom nivou. Ispitanici smatraju da najveći ekonomski rizik od pandemije COVID-19 za žene prijeti onima koje su samozaposlene i vlasnice malih i srednjih preduzeća, dok drugima ne pripisuju visok ekonomski rizik. Iz perspektive sektora zaposlenja, ispitanici smatraju da će žene u privatnom sektoru biti najviše pogodjene u domenu turističkih/hotelijerskih/ugostiteljskih usluga i obdaništa/privatnih obrazovnih ustanova, dok se za druge sektore procjenjuje malo manji ekonomski uticaj. Slično tome, postoji slično mišljenje o ekonomskom riziku za žene u javnom sektoru (zdravstvu, obazovanju i javnoj upravi). Kada se analizira socijalni rizik uslijed pandemije COVID-19

prema kategorijama stanovništva, može se primjetiti da ispitanici smatraju da su stari izloženi najvećem socijalnom riziku, što je očekivan odgovor, imajući na umu stopu smrtnosti prouzrokovane virusom COVID-19 iz zdravstvene perspektive. Ispitanici smatraju da su žene sa invaliditetom, beskućnici, žrtve nasilja u porodici, pretežno u urbanim područjima izloženi najvećem socijalnom riziku od pandemije COVID-19. Na kraju, može se primjetiti da ispitanici smatraju da su mjere zatvaranja škola i obdaništa na lokalnom nivou u većoj mjeri negativno uticale na žene nego na muškarce. Rad od kuće je također imao veći negativni uticaj na žene nego na muškarce, a što je prikazano u odjeljku Analiza situacije. Najrelevantniji element procjene za kategorije stanovništva koje su izložene najvećem riziku se ogleda u dostupnim podacima o aktivnostima tokom pandemije COVID-19 (u usporedbi sa periodom prije pandemije COVID-19), koje su se u značajnoj mjeri promijenile i postale veći izazov za žene nego za muškarce. Tačnije, više od 95% ispitanika je navelo da su aktivnosti poput kuhanja i serviranja obroka, čišćenja (npr. odjeće, domaćinstva), popravke i vođenja domaćinstva, kupovine za potrebe porodice, brige o starima i brige o djeci (učenja, igranja, njega) doživjele značajan porast tokom pandemije COVID-19 (od kupovine za potrebe porodice do brige o djeci (učenje, igranje, njega)). Stoga je vidljivo da je pandemija COVID-19 imala značajan uticaj na dnevne aktivnosti žena, što je povećalo njihovu ranjivost na nekoliko drugih socioekonomskih posljedica.

Jedna od njih bi se mogla ogledati u rodno zasnovanom nasilju (nasilje u porodici), što je nažalost teško procijeniti u usporedbi sa periodom prije pandemije. Čak 37% ispitanika smatra da nije došlo do porasta broja slučajeva nasilja u porodici i/ili rodno zasnovanog nasilja, a 59% ispitanika nemaju podatke o ovom važnom socioekonomskom elementu za žene i dobrobit porodica, što ukazuje na veliki nedostatak pomognog praćenja lokalnih slučajeva nasilja u porodici i/ili rodno zasnovanog nasilja tokom pandemije COVID-19, a najvjerojatnije i nakon pandemije. Pored toga, većina ispitanika smatra da je došlo do smanjenja odgovora lokalnih nevladinih organizacija/sigurnih kuća i više sektorskih timova na prijavljene slučajeve nasilja u porodici tokom pandemije COVID-19 dok su, po njihovom mišljenju, policija i Centri za socijalnu rad poboljšali svoj odgovor.

Kada se sumira ovo poglavje, može se primijetiti da će ekonomski posljedice najviše pogoditi samozaposlene i srednja preduzeća u vlasništvu žena u privatnom sektoru. Razlog tome je što preduzeća u vlasništvu žena generalno rade sa manje kapitala i oslanjaju se na samofinansiranje. Što se tiče kategorija stanovništva koje su izložene najvećem riziku uslijed pandemije COVID-19, najjače pogodjene kategorije žena su one koje su prethodno evidentirane, ali visok socijalni rizik uslijed pandemije COVID-19 postoji i za žrtve rodno zasnovanog nasilja, žene sa invaliditetom, beskućnike, koji su pretežno nastanjeni u urbanim područjima. Ovaj rizik uključuje i povećanu ranjivost na nekoliko socijalnih posljedica, psihosocijalnu nestabilnost i porast broja slučajeva rodno zasnovanog nasilja. Rodni uticaj pandemije COVID-19 je evidentan u šest širokih područja kako slijedi:

- 1. Povećan rizik i dokaz rodno zasnovanog nasilja u kontekstu pandemije i odgovora na pandemiju na lokalnom nivou;**
- 2. Nezaposlenost, ekonomski uticaj i uticaj na osnovne životne potrebe siromašnih i žena i djevojaka nastanjenih u ruralnom području;**
- 3. Nejednak pristup zdravstvenim i obrazovnim uslugama za sve, kako za dječake tako i za djevojčice;**
- 4. Nejednaka raspodjela njege i rada u domaćinstvu;**
- 5. Glas žena je manje uključen u izradi rodno odgovornog odgovora; ovo je posebno slučaj za one koji su ostavljeni "po strani";**
- 6. Strateški mehanizmi odgovora nisu uključili rodne analitičke podatke ili rodno odgovorne planove.**

5.2. KOJE SU NEPOSREDNE INTERVENCIJE PREDUZETE NA LOKALNOM NIVOU?

Što se tiče neposrednih intervencija, većina opština i gradova je koristila web stranice vlada, društvene mreže i lokalne radio/TV stanice za informisanje građana o pandemiji COVID-19. Vlade sa većinskim ruralnim stanovništvom uveliko su koristile radnike u zajednici i zdravstvene radnike za komuniciranje sa građanima, dok su se u urbanim područjima

najviše koristili radio, društvene mreže, te drugi internet komunikacijski alati. Kada se govori o intervencijama, ono što su opštine/gradovi dosad preuzeli u odgovoru na pandemiju COVID-19 se može smatrati raznolikim (dezinfekcija javnih prostora, opremanje opštinske javne službe zaštitnom opremom, mobilni timovi za kućne posjete starima, donacija maski i rukavica lokalnim bolnicama i novčana pomoć porodicama), dok je nedostajao koordiniran rad na svim nivoima vlastima.

Može se primijetiti da većina ispitanika smatra da neposredne mjere/intervencije zbog pandemije COVID-19 na lokalnom nivou nisu uzele u razmatranje potrebe žena. Drugim riječima, nijedna od njih nije kreirana i/ili provedena vodeći računa o glavnim pitanjima definisanim u lokalnim i/ili entitetskim/ državnim (čak i međunarodnim) dokumentima, a koja se odnose na rodnu ravnopravnost i nije posvećena posebna pažnja na potrebe žena odnosno muškaraca. Analiziranjem izvora korištenih za budžetske troškove, može se primijetiti da je većina lokalnih budžetskih sredstava korištena iz sredstava za civilnu zaštitu (13 opština/gradova), rebalansa budžeta (12 opština/gradova) i budžetskih rezervi (11 opština/gradova) – ali, sa druge strane, važno je primijetiti da su druge socioekonomski važne aktivnosti bile smanjene i/ili čak izbačene (kao što su kulturni i/ili sportski događaji, razne budžetske stavke, itd.). Većina sredstava na lokalnom nivou je potrošena na dezinfekciju javnih prostora u 60 slučajeva, direktnu podršku u gotovini (hrana, zdravstvena oprema itd.) porodicama u 46 slučajeva, donaciju maski i rukavica lokalnim bolnicama u 4 slučaja, dok je najmanje sredstava posvećeno informisanju o dostupnosti socijalnih usluga, podizanju svijesti o pandemiji COVID-19 i pružanju socijalnih usluga. Pored neposrednog investiranja u gorenavedene intervencije, ispitanici su naveli da se lokalne potrebe tokom pandemije COVID-19 (i još uvijek) pretežno odnose na potrebu za donacijama u novcu, donacijama u naturi (podrška u opremi), podršci za unapređenje/širenje usluga socijalne podrške i direktnoj podršci za implementaciju opštinskih/gradskih programa/ projekata.

5.3. KOJE ĆE BITI POSLJEDICE NAKON PANDEMIJE COVID-19 I KOJE KATEGORIJE ĆE BITI NAJVIŠE POGOĐENE?

Glavni nalaz ovog poglavlja je da većina ispitanika smatra da je najveća vjerovatnoća da će doći do ekonomskih izazova uslijed pandemije COVID-19. Naime, vrlo vjerovatno će doći do budžetskih rezova za neke konkretnе programe, dok je ta vjerovatnost manja za većinu drugih ekonomskih posljedica. Konkretnije rečeno, ispitanici smatraju da će doći do porasta nezaposlenosti, pada prihoda opštine, smanjenja opštinskog budžeta, zatvaranja malih i srednjih preduzeća i posljedično tome smanjenja plata onih koji ostanu na poslu. Ove negativne posljedice će imati sličan uticaj kako na žene tako i na muškarce sa ekonomskog aspekta, ali potencijalno negativne socijalne posljedice će vrlo vjerovatnije pogoditi žene nego muškarce. Iz perspektive kategorija, može se očekivati da će, prema mišljenju više od 80 predstavnika lokalnih vlasti, muškarci sa invaliditetom i oni registrovani u sistemu socijalne zaštite/skrbi biti pogođeni više nego žene, dok će žene biti više pogođene nego muškarci u kategoriji žrtava nasilja u porodici, roditelja sa djecom mlađom od 10 godina i samohranih roditelja.

5.4. KOJI SU PRIJEDLOZI/ PREPORUKE OPŠTINA ZA INTERVENCIJE U CILJU BOLJEG ODGOVORA NA POTREBE NAKON VANREDNOG STANJA?

Kada se sumiraju procjene o intervencijama koje bi podržale i u konačnici olakšale neke od definisanih posljedica nakon pandemije COVID-19, većina ispitanika je izrazila zabrinutost za četiri glavna pitanja: nesigurnost i neizvjesnost, nezaposlenost, visok rizik od pandemije dugoročno/"novog vala" pandemije COVID-19 i nepostojanje vakcine. Iz perspektive nadležnosti, prijedlozi /preporuke za intervencije za podršku opštinama u cilju boljeg odgovora na potrebe u vanrednim okolnostima se mogu smatrati primjerenim, relevantnim, učinkovitim i potencijalno efikasnim – kao što je prikazano u grafičkom prikazu koji slijedi.¹²

Ekonomski	Socijalni	Drugi
<ul style="list-style-type: none">Materijalna podrška projektima na lokalnom nivou, naročito sa viših nivoa vlastiIntervencije u smislu donacija / finansijske podrške pojedincima koji su pogođeni sa COVID-19Direktna materijalna i finansijska podrška uposlenima u privatnom sektoruNastavak implementacija međunarodnih organizacija i donatorske zajedniceFinansiranje i podrška poljoprivrednim proizvođačima, naročito domaćinstvima koje vode ženeKratkoročne intervencije vezane za moratorij na krediteSmanjenje nameta i poreza lokalne uprave	<ul style="list-style-type: none">Podrška zdravstvenom sistemu (oprema i usluge), naročito za ženePodrška pri izradi i širenju projekata i programa socijalne zaštitePsihološka podrška na lokalnom nivou sa posebnim osvrtom na žene	<ul style="list-style-type: none">Dosljednost i kontinuitet u osnaživanju civilne zaštite, naročito investiranje u opremu i izgradnju kapaciteta osoblja civilne zaštiteSnažne i provedene kampanje o turističkom potencijalu BiHKoordiniran pristup podršci koju pružaju vlada i međunarodne organizacijeRazvijanje alternativnih javnih izvora finansiranjaEfikasnija i učinkovitija organizacija javne potrošnjeOtvaranje javnih radova sa ciljem povećanja zaposlenosti

12 Poredani prema prikladnosti i vrijednostima u cilju boljeg odgovora na hitne potrebe nakon pandemije COVID-19.

6. PREPORUKE PROCJENE UTICAJA

Na osnovu nalaza procjene i sveukupnih zaključaka, ova procjena uticaja daje izvjestan broj preporuka za odgovore na pandemiju COVID-19 na lokalnom nivou, uključujući podatkerazvrstanepremaspoluistarosnojdob; analizu socijalnih i rodnih normi; angažovanje žena, djevojaka i svih marginalizovanih grupa u ulogama rukovođenja i odlučivanja u pripremi i odgovoru; i rodno odgovornu podršku radnicama na prvoj liniji. U tom smislu, potrebno je dati sljedeće preporuke:

6.1. PREPORUKE VLASTIMA I DONOSIOCIMA ODLUKA

Kontinuirano vršiti prikupljanje podataka razvrstanih po spolu i Izvršiti detaljnu analizu uticaja pandemije COVID-19 na osnovu podaka razvrstanih po spolu

Iako spašava živote, ograničeno kretanje tokom pandemije COVID-19 neproporcionalno utiče na žene s obzirom da postojeće rodne neravnopravnosti pogoršavaju nejednakosti među ženama i muškarcima, odnosno djevojčicama i dječacima, u smislu pristupa informacijama, zapošljavanju, resursima za borbu protiv pandemije i njenog socioekonomskog uticaja. Kao što je navedeno u prethodnom odjeljku Ključni nalazi i zaključci, potrebno je istražiti uticaj pandemije COVID-19 na već postojeću strukturalnu socijalnu i ekonomsku ranjivost žena, djevojaka i različitih rodnih grupa, kao i izazove sa kojima se ove skupine susreću prilikom pristupa informacijama i zdravstvenim i obrazovnim uslugama, uslugama zaštite i u vezi sa rodnim nasiljem, kao i podršcivezanozaegzistencijalna pitanja, a to je potrebno učiniti detaljnije nego što je urađeno u ovom izvještaju o procjeni uticaja. Drugim riječima, na kratkoročnom, ali i dugoročnom planu, donosioci odluka bi trebalo da integriru rodnu analizu u izradu COVID-19 strategija kako se pandemija razvija, te stoga postoji hitna potreba za rodno-razvrstanim podacima kako bi se u potpunosti

shvatio način na koji pandemija COVID-19 utiče na žene odnosno na muškarce. Shvatanje načina na koji ograničeno kretanje utiče na žene i djevojčice, može dovesti do izrade i implementacije drugih učinkovitih strateških mjera. Slično tome, procjena rodnih aspekata na minimiziranja poremećaja i održavanje lanca opskrbe za osnovne potrebe, vjerovatno će dovesti do boljeg ishoda za sve, muškarce i žene. Kako bi se olakšali i shvatili rodni uticaji COVID-19 krize, kako oni neposredni tako i dugoročni, potrebno je predložiti sljedeće mјere:

- Prikupljati podatke razvrstane po spolu,
- Jasno komunicirati i ojačati resurse, pravni okvir i zakone o pomoći žrtvama nasilja,
- Osigurati da žene i ugrožene grupe imaju pristup potrebnim zdravstvenim resursima,
- Jasno ukazati na odgovornosti za njegu i pružiti podršku za brigu o djeci,
- Pružiti podršku ženama u ostvarivanju ekonomskih prilika i malih i srednjih preduzeća,
- Konsultovati žene o odgovoru i osigurati njihovu zastupljenost u planiranju i odgovoru na pandemiju,
- Osigurati i pružiti podršku djevojčicama u pristupu obrazovanju,
- Promovisati fleksibilne radne strategije na radnom mjestu,
- Promovisati rodno uravnoteženiju radnu snagu u domenu zdravstvene i socijalne zaštite.

Ova preporuka bi također mogla biti primjenjena i kao preporuka za međunarodne organizacije.

Ciljana podrška ženama na lokalnom nivou

Bezuvjetni novčani transferi ženama bi poboljšali finansijski status i status žene korisnice unutar domaćinstava, kao i njihovo psihičko stanje. Vlade bi stoga trebale da biraju korisnice sredstava na osnovu različitih

šema, kako bi ostvarili maksimalan domet. Mjere podrške za odgovor na pandemiju COVID-19 treba da obuhvate, ne samo uposlene u formalnom sektoru, već i uposlene u neformalnom sektoru, one koji rade pola radnog vremena i sezonske radnike, od kojih je većina žena. Ovo je posebno potrebno u sektorima u kojima dominiraju žene kao npr. ugostiteljstvo, hrana i turizam. Ova podrška se može implementirati uz korištenje Preporuka predstavnika/ca opština za intervencije za podršku opštinama u cilju boljeg odgovora na potrebe nakon vanrednog stanja.

Rizik po djevojčice je mnogo veći nego za dječake

Pandemija COVID-19 je povećala obaveze žena i djevojčica za brigu o starima i bolesnim članovima porodice, kao i djeci kojani su u školi. Djevojčice, naročito one iz marginalizovanih zajednica i one sa invaliditetom, bi mogle biti naročito pogodžene sekundarnim uticajem pandemije. Prema tome, vlasti moraju osigurati planove odgovora koji su rodno i starosno odgovorni, osjetljivi i koji oslikavaju životne realnosti djevojčica, naročito djece sa invaliditetom i druge marginalizovane djece tokom cijelog obrazovnog ciklusa.

S druge strane, ekonomski i socijalni uticaj na porodice uslijed pandemije, može dovesti djecu, naročito žensku djecu, u veći rizik od eksplatacije, dječjeg rada i rodno zasnovanog nasilja. Mjere ograničenog kretanja bi trebalo da budu praćene podrškom za pogodžena domaćinstva. Vlasti moraju uključiti mjere za rodno zasnovano nasilje i zaštitu djece u odgovor na pandemiju COVID-19 i planove za oporavak, te osigurati da su planovi odgovorni u pogledu roda i starosne dobi te da uključuju više sektora. Mjere uključuju određivanje sigurnih mjesta za žene, gdje mogu prijaviti zlostavljanje bez znanja počinitelja, npr. u prodavnicama ili apotekama, pokretanje online usluga i/ili unapređenje kampanja zagovaranja i podizanja svijesti, čija će ciljana publika uključiti i muškarce kod kuće.

Kako mjere popuštaju, izrada lako dostupnih informacionih portala o dostupnosti poslova bi pomogla i muškarcima i ženama da nađu potencijalnog poslodavca, naročito onima koji su nastanjeni u ruralnim područjima. Više nego ikad dosada, tehnologija će biti srž „novog normalnog“, a premošćavanje digitalnog jaza će ženama i djevojčicama povećati šanse za pristup obrazovanju i radnim

mjestima. Pored toga, jedna od kratkoročnih intervencija bi trebala biti podizanje svijesti o krizi i rizicima za zaštitu djece koje nose majke ograničenog kretanja, uključujući seksualno i rodno nasilje, putem raznih kanala (TV, internet, radio, posteri itd.), te pružanje podrške ugroženim domaćinstvima. S druge strane, sa stanovišta socijalne zaštite, vidljivo je da je obavezan jasan sistem preporuka za djecu kojima je potrebna socijalna podrška, uključujući psihosocijalno savjetovanje. Ovo bi trebalo da bude kratkoročna i dugoročna intervencija, te treba podržati lokalitete u identifikovanju i pružanju podrške ugroženoj djeci, npr. djeci bez roditeljskog staranja, djeci sa zdravstvenim problemima, te djeci koja žive i rade na ulici. Pored toga, tamo gdje nema pristupa potrebno je upravljati slučajevima sa daljine, kako bi se osigurala socijalna zaštita djece; obuka zajednica i omladinskih skupina o temi zaštite djece i sigurnosti djece je također intervencija koju bi trebalo razmotriti.

Pratiti učestalost nasilja u porodici i rodno zasnovanog nasilja

Kako UN Women izvještava, ako se ne bude rješavalo, nasilje u porodici će postati pandemija u sjeni, koja će se također dodati na ekonomski uticaj COVID-19. Porast nasilja nad ženama mora se hitno rješavati s mjerama ugrađenim u ekonomsku podršku i poticajne pakete koji zadovoljavaju ozbiljnost i opseg izazova i odražavaju potrebe žena koje se suočavaju s višestrukim oblicima diskriminacije. Općine moraju pružiti podršku specijaliziranim službama i poštovati standarde utvrđene Konvencijom o sprječavanju i suzbijanju nasilja nad ženama i nasilja u porodici (Istanbulská konvencija, 2011).

6.2. PREPORUKE MEĐUNARODNIM ORGANIZACIJAMA

U slučaju da se desi drugi "val" pandemije COVID-19, donatorska zajednica, uključujući UN Women BiH, bi trebala da usmjeri pažnju na prilagođavanje postojećih programa i implementiranje novih pristupa sa udaljenosti kako bi se osiguralo rješavanje neposrednih i srednjih uticaja pandemije. Drugim riječima, žene i djevojčice su najviše pogodžene tokom vanrednih stanja, tako da bi se relevantni akteri trebali pobrinuti da se njihove

potrebe rješavaju i da se „ne ostavljaju po strani“. Odgovor bi trebao biti prilagođen najugroženijim zajednicama (jedinice lokalne samouprave u ruralnom području, one bez razvijenih sistema zdravstvene zaštite, itd.) u sljedećim sektorima:

- **Voda, sanitacija i higijena (kao što je instalacija opreme za pranje ruku, podjela higijenskih i menstrualnih paketa u skladu sa starosnom dobi, rodno odgovorne informacije o zdravlju i higijeni),**
- **Podrška lokalnim vladama (kao što je osiguranje dezinficijena za čišćenje javnih prostora i direktna podrška u vidu granta za lokalne investicije u nabavci medicinske opreme) za održavanje osnovnih usluga prema djevojčicama i mlađim ženama, poput usluga za spolno i reproduktivno zdravlje te zdravstvenih usluga roditeljama, novorođenčadi i djeci, kao i podršku lokalnim zdravstvenim vlastima, te obuku zdravstvenih radnika u zajednici.**
- **U domenu obrazovanja, podrška se može pružiti u vidu obuke nastavnog osoblja i ključnog osoblja oko prevencije/kontrole pandemije COVID-19, te osnaživanja roditelja, skrbnika i šire zajednice za podršku učenju, razvoju i dobrobiti djece kada su škole zatvorene, uključujući pružanje različitih nastavnih sredstava domaćinstvima koja bi se koristila kao model i poticala roditelje da pripreme vlastita pomagala za svoju djecu, te podršku organizovanju nastave putem radio prenosa.**
- **Po mogućnosti, nastaviti i/ili započeti osnovne aktivnosti kao što su programi prehrane domaćinstva za podršku ugroženim skupinama uključujući djecu sa invaliditetom.**

U zaključku izvještaja o procjeni uticaja, može se primijetiti da svi mi uočavamo samo mali dio socioekonomskih implikacija ove zdravstvene krize, kako za žene tako i za muškarce. U cilju rješavanja bilo kojeg rodnog uticaja, mora se uzeti u obzir da se kratkoročne implikacije mogu razlikovati od dugoročnih. Sile mogu ići u oba smjera, kako ka smanjenju tako i ka povećanju rodne neravnopravnosti. Stoga, kako se vremenom povećava uticaj zdravstvene krize, fleksibilni mehanizmi politika za rješavanje problema žena postaju obaveza, a ne opcija.

PRILOG 1. OBRAZAC UPITNIKA

Mapiranje uticaja koji pandemija COVID-19 ima na socioekonomsku situaciju žena na lokalnom nivou

Pandemija COVID-19 je pogodila Bosnu i Hercegovinu kao što je pogodila i mnoge druge zemlje širom svijeta, donoseći rizik ne samo po zdravlje, nego i mnoge socioekonomske rizike i posljedice. U vanrednom stanju nastaje veliki udar na naše društvo i ekonomiju, a uticaj na žene i muškarce, naročito one u najvećoj mjeri isključene i ugrožene grupe, je različit kako u pogledu obima tako i u pogledu ozbiljnosti. Kao radnice na prvoj liniji, zdravstvene radnica, volonterkice u zajednicama, upraviteljice transporta i logistike, žene daju ključni svakodnevni doprinos odgovoru na pandemiju. Većina pružalaca skrbi, kod kuće i u našim zajednicama, su takođe žene. Pored toga, oni su u povećanom riziku od zaraze i gubitka osnovnih sredstava za život, a postojeći trendovi ukazuju na manji pristup uslugama za spolno i reproduktivno zdravlje, te porast nasilja u porodici u vrijeme krize.

Obim ovog upitnika se odnosi na identifikaciju nezdravstvenih rizika za žene na lokalnom nivou sa osvrtom na one koje su u najvećoj mjeri isključene, a u kontekstu pandemije COVID-19. Nalazi procjene će se koristiti kao osnova za izradu rodno odgovornih intervencija za podršku opština tokom i nakon vanrednog stanja i za identifikovanje prilika za prilagođavanje određenih intervencija kako bi se pružio bolji odgovor na potrebe ovih grupa koji su pod najvećim socioekonomskim rizikom.

Upitnik je namijenjen predstavnicima opštinskih uprava koji rade na opštinskom odgovoru na krizu prouzrokovanoj pandemijom COVID-19.

Za popunjavanje ovog upitnika neće vam trebati više od 20 minuta. Svi odgovori će se smatrati strogo povjerljivim.

II. Opšti podaci

Pozicija/funkcija

Spol:

Muški

Ženski

P1. Kako je pandemija COVID-19 uticala konkretno na vaš posao? (označite samo jedan odgovor)

- Radim puno radno vrijeme u kancelariji
 - Radim skraćeno radno vrijeme i u smjenama
 - Radim puno radno vrijeme i u smjenama
 - Ne idem na posao zbog hronične bolesti ili zbog njege djeteta mlađeg od 10 godina
 - Radim puno radno vrijeme od kuće i koristim digitalna sredstva za rad sa timom/sastanke itd.
- Drugo (dodajte): _____

P2. Da li je u vašoj zajednici osnovan krizni štab za odgovor na pandemiju COVID-19?

- DA
- NE

P3. U slučaju potvrđnog odgovora, koja je spolna struktura njegovih članova?

- Žene
- Muškarci

I. SOCIOEKONOMSKI UTICAJ PANDEMIJE COVID-19: kategorije pod najvećim rizikom

Po vašem ličnom mišljenju kakav je uticaj pandemije COVID-19 na socioekonomski status građana nastanjenih u vašoj opštini? (označite samo jedan odgovor)

- Mali
- Srednji
- Veliki
- Ništa od navedenog

Da li smatrate da pandemija COVID-19 pogađa

- Više žene
- Više muškarce
- Podjednako
- Ništa od navedenog

Po vašem mišljenju, koja od kategorija sa dolenavedene liste je u vašoj opštini pod najvećim ekonomskim rizikom uslijed pandemije COVID-19? (ocjene na skali od 1 do 5: 1 – najniži ekonomski rizik, 5 – najviši ekonomski rizik)

Žene

- Nezaposlene
- Samozaposlene
- Vlasnice malih i srednjih preduzeća
- Mali poljoprivredni proizvođači
- Sportistkinje
- Zaposlene u sektoru civilnog društva
- Zaposlene u medijima

Zaposlene u privatnom sektoru

- a. Proizvodnja
- b. Trgovina
- c. Tekstilna industrija
- d. IT/telekomunikacije/energija
- e. Turizam/hotelijerstvo/ugostiteljstvo
- f. Obdaništa/privatne obrazovne ustanove
- g. Umjetnost i zanat

Zaposlene u javnom sektoru

- a. Obrazovanje
- b. Zdravstvo
- c. Socijalne usluge
- d. Javna uprava

Muškarci

- Nezaposleni
- Samozaposleni
- Vlasnici malih i srednjih preduzeća
- Mali poljoprivredni proizvođači

- Sportisti
- Uposleni u sektoru civilnog društva
- Uposleni u medijima

Zaposleni u privatnom sektoru

- a. Proizvodnja
- b. Trgovina
- c. Tekstilna industrija
- d. IT/telekomunikacije/energija
- e. Turizam/hotelijerstvo/ugostiteljstvo
- f. Obdaništa/privatne obrazovne ustanove
- g. Umjetnost i zanat

Zaposleni u javnom sektoru

- a. Obrazovanje
- b. Zdravstvo
- c. Socijalne usluge
- d. Javna uprava

P5. Po vašem mišljenju, koja od kategorija sa dolenavedene liste je u vašoj opštini pod najvećim socijalnim rizikom uslijed pandemije COVID-19? (ocjene od 1 do 5: 1 – najniži socijalni rizik, 5 – najviši socijalni rizik)

ŽENE

- Mladi (između 15 i 30 godina)
- Roditelji sa djecom mlađom od 10 godina
- Samohrani roditelji
- Stari (65+)
- Ljudi sa invaliditetom
- Ljudi nastanjeni u urbanim područjima
- Ljudi nastanjeni u ruralnim područjima
- Žrtve nasilja u porodici
- Beskućnici
- Romi i/ili pripadnici drugih manjinskih etničkih skupina
- Ljudi zaraženi HIV virusom
- Osobe registrovane pri sistemu socijalne zaštite / skrbi

Muškarci

- Mladi (između 15 i 30 godina)
- Roditelji sa djecom mlađom od 10 godina
- Samohrani roditelji
- Stari (65+)
- Ljudi sa invaliditetom
- Ljudi nastanjeni u urbanim područjima
- Ljudi nastanjeni u ruralnim područjima
- Žrtve nasilja u porodici
- Beskućnici
- Romi i/ili pripadnici drugih manjinskih etničkih skupina
- Ljudi zaraženi HIV virusom
- Osobe registrovane pri sistemu socijalne zaštite / skrbi

P6. Po vašem mišljenju, ocijenite uticaj dolenavedenih mjera na žene i muškarce (ocjene od 1 do 3: 1 – nizak uticaj, 2 – bez promjena, 3 – visok uticaj)

Žene

- Zatvaranje škola i obdaništa
 - Naknada plate za jednog roditelja sa djetetom mlađim od 10 godina
 - Zatvaranje sportskih centara
 - Rad od kuće
 - Policijski čas
 - Zatvaranje restorana i kafića
 - Obustava gradskog saobraćaja
 - Ograničen pristup zdravstvenim ustanovama
-

Muškarci

- Zatvaranje škola i obdaništa
- Naknada plate za jednog roditelja sa djetetom mlađim od 10 godina
- Zatvaranje sportskih centara
- Rad od kuće
- Policijski čas
- Zatvaranje restorana i kafića
- Obustava gradskog saobraćaja
- Ograničen pristup zdravstvenim ustanovama

P7. Po vašem mišljenju, kako se vrijeme provedeno u dolenavedenim aktivnostima promijenilo za žene i muškarce ? (ocjene od 1 do 3: 1 – smanjeno, 2 – bez promjena, 3 – povećano)

Žene

- Kuhanje i serviranje obroka
 - Čišćenje (npr. odjeće, domaćinstva)
 - Dekorisanje, popravke i upravljanje domaćinstvom (npr. plaćanje računa)
 - Kupovina za porodicu
 - Briga o djeci (učenje, igranje, njega)
 - Briga o starijima
 - Plaćeni rad
-

Muškarci

- Kuhanje i serviranje obroka
- Čišćenje (npr. odjeće, domaćinstva)
- Dekorisanje, popravke i upravljanje domaćinstvom (npr. plaćanje računa)
- Kupovina za porodicu
- Briga o djeci (učenje, igranje, njega)
- Briga o starijima
- Plaćeni rad

Da li vaša opština bilježi porast nasilja u porodici?

- DA
- NE
- Nemam podatke

U slučaju potvrdnog odgovora, kako procjenjujete odgovor navedenih institucija na prijavljeni slučaj nasilja u porodici tokom pandemije COVID-19 (ocjena od 1 do 3: 1 – smanjen, 2 – bez promjene, 3 – poboljšan)

Policija _____
Centar za socijalnu skrb _____

Zdravstvene ustanove _____

Pravosuđe _____

Nevladine organizacije/sigurne kuće _____

Višesektorski timovi za odgovor na nasilje _____

P12. Koja tri elementa su najpotrebnija za podršku ustanovama u cilju poboljšanja učinkovitog odgovora na nasilje u porodici tokom pandemije?

- Zaštitna oprema
- Više terenskih radnika za brz odgovor
- Redovna komunikacija među relevantnim akterima
- Smještaj u sigurnu kuću
- Smještaj za nasilnike
- Poseban protokol za postupanje u slučajevima nasilja u porodici tokom pandemije COVID-19
- Drugo

I. NEPOSREDNE INTERVENCIJE NA LOKALNOM NIVOU

P8. Koje kanale komunikacije koristi vaša opština kako bi građanima pružila informacije o COVID-19 (rizicima, preporučenim preventivnim aktivnostima, preporučenim strategijama odbrane, itd.)?

- Internet i društvene medije (Facebook, Instagram, itd.)
- Službena web stranica vlasti
- Lokalne radio/televizijske stanice, novine
- Javne objave /proglas
- Telefon (Viber, Whatsapp ili poziv)
- Zajednica, uključujući porodicu i prijatelje
- Porodični ljekar
- NVO/organizacije civilnog društva
- COVID-19 linija za SOS pozive na državnom nivou
- Drugo
- Ništa od navedenog

P9. Po vašem mišljenju, koliko dobro su građani obaviješteni o pandemiji COVID-19? (ocjena od 1 do 3: 1 – neinformisani, 2 – imaju osnovne informacije, 3 – dobro informisani)

Žene

- Mladi (između 15 i 30 godina)
- Roditelji sa djecom mlađom od 10 godina
- Samohrani roditelji
- Stari (65+)
- Ljudi sa invaliditetom
- Ljudi nastanjeni u urbanim područjima
- Ljudi nastanjeni u ruralnim područjima
- Žrtve nasilja u porodici
- Beskućnici
- Romi i/ili pripadnici drugih manjinskih etničkih skupina
- Ljudi zaraženi HIV virusom
- Osobe registrovane pri sistemu socijalne zaštite / skrbi

Muškarci

- Mladi (između 15 i 30 godina)
- Roditelji sa djecom mlađom od 10 godina
- Samohrani roditelji

- Stari (65+)
- Ljudi sa invaliditetom
- Ljudi nastanjeni u urbanim područjima
- Ljudi nastanjeni u ruralnim područjima
- Žrtve nasilja u porodici
- Beskućnici
- Romi i/ili pripadnici drugih manjinskih etničkih skupina
- Ljudi zaraženi HIV virusom
- Osobe registrovane pri sistemu socijalne zaštite / skrbi

P10. Koje intervencije je opština dosad preduzela u odgovoru na pandemiju COVID-19? (označite sve koje su preduzete)

- Dezinfekcija javnih prostora
- Donacija maski i rukavica lokalnim bolnicama
- Novčana podrška (hrana, zdravstvena sredstva, itd.) porodicama
- On-line obrazovne aktivnosti za djecu
- Mobilni timovi za kućne posjete starima
- Mobilni timovi za kućne posjete licima sa invaliditetom
- Informacije o dostupnosti socijalnih usluga za ugrožene grupe
- Donacije ugroženim zajednicama
- Podjela dezinfekcijskog materijala za život u zajednici (stambene zgrade)
- Podjela maski i rukavica građanima u supermarketima i javnim mjestima;
- Opremanje javnih opštinskih službi sa zaštitnom opremom (rukavice, zaštita za lice, maske, kombinezoni, pokrivači za glavu i otirači za obuću)

P11. Da li mislite da COVID19 mjere/intervencije uzimaju u obzir potrebe žena?

- DA
- NE

P12. Da li je vaša opština posvetila poseban budžet za odgovor na COVID-19 vanredno stanje? (ukoliko je odgovor potvrđan, molimo navedite iz koje budžetske stavke)

- DA
- NE

Na šta je najviše utrošeno?

- Dezinfekcija javnih prostora
- Donacija maski i rukavica lokalnim bolnicama
- Novčana podrška (hrana, zdravstvena sredstva, itd.) porodicama
- Mobilni timovi za kućne posjete starima
- Mobilni timovi za kućne posjete licima sa invaliditetom
- Pružanje socijalnih usluga
- Podizanje svijesti o pandemiji COVID-19
- Informacije o dostupnosti socijalnih usluga
- Donacije ugroženim zajednicama

P14. Po vašem mišljenju, koja podrška je potrebna vašoj opštini tokom pandemije COVID-19 ?

- Donacije u naturi (podrška u sredstvima)
- Donacije u novcu
- Podrška za unapređenje/širenje socijalnih usluga
- Direktna podrška za implementaciju opštinskih programa
- Finansiranje kampanja za podizanje svijesti javnosti
- Drugo: _____

MOGUĆE POSLJEDICE NAKON COVID-19

P17. Po vašem mišljenju, koje su moguće posljedice na socio-ekonomsku situaciju u vašoj opštini nakon pandemije COVID-19? (ocjene od 1 do 4: 1 – nemoguće, 2 – jednake šanse, 3 – vjerovatno, 4 – vrlo moguće)

- Porast nezaposlenosti
- Zatvaranje malih i srednjih preduzeća
- Smanjenje plata
- Porast nasilja u porodici
- Porast u zajmovima i kreditima
- Porast stigmatizacije oboljelih
- Nestašica hrane
- Opadanje prihoda opštine
- Opadanje budžeta opštine
- Budžetski rezovi u konkretnim programima

P18. Po vašem mišljenju ko će biti najviše pogoden mogućim posljedicama u vašoj opštini nakon pandemije COVID19? (ocjene od 1 do 4: 1 – nemoguće, 2 – jednake šanse, 3 – vjerovatno, 4 – vrlo moguće)

Žene

- Mladi (između 15 i 30 godina)
- Roditelji sa djeecom mlađom od 10 godina
- Samohrani roditelji
- Stari (65+)
- Ljudi sa invaliditetom
- Ljudi nastanjeni u urbanim područjima
- Ljudi nastanjeni u ruralnim područjima
- Žrtve nasilja u porodici
- Beskućnici
- Romi i/ili pripadnici drugih manjinskih etničkih skupina
- Ljudi zaraženi HIV virusom
- Osobe registrovane pri sistemu socijalne zaštite / skrbi

Muškarci

- Mladi (između 15 i 30 godina)
- Roditelji sa djeecom mlađom od 10 godina
- Samohrani roditelji
- Stari (65+)
- Ljudi sa invaliditetom
- Ljudi nastanjeni u urbanim područjima
- Ljudi nastanjeni u ruralnim područjima
- Žrtve nasilja u porodici
- Beskućnici
- Romi i/ili pripadnici drugih manjinskih etničkih skupina
- Ljudi zaraženi HIV virusom
- Osobe registrovane pri sistemu socijalne zaštite / skrbi

P 19. Šta vas najviše zabrinjava u pogledu krize COVID-19?

P 20. Koji su vaši prijedlozi/preporuke za podršku opštinama kako bi bolje odgovorile na potrebe nakon vanrednog stanja? (molimo navedite tri)

PRILOG 2. SPISAK JEDINICA LOKALNIH VLASTI KOJE SU UČESTVOVALE U PROCJENI

Republika Srpska

1. Berkovići
2. Bijeljina
3. Bratunac
4. Čajniče
5. Derventa
6. Foča
7. Gacko
8. Gradiška
9. Han Pijesak
10. Istočna Ilidža
11. Istočno Sarajevo
12. Jezero
13. Kneževi
14. Kotor Varoš
15. Kozarska Dubica
16. Laktaši
17. Ljubinje
18. Lopare
19. Milići
20. Modriča
21. Mrkonjić Grad
22. Nevesinje
23. Novi Grad
24. Novo Goražde
25. Osmaci
26. Oštara Luka
27. Petrovac
28. Prijedor
29. Rogatica
30. Teslić
31. Trebinje
32. Trnovo
33. Vlasenica
34. Zvornik.

Federacija Bosne i Hercegovine

35. Banovići
36. Bihać
37. Bosanska Krupa
38. Bosanski Petrovac
39. Bosansko Grahovo
40. Breza
41. Bugojno
42. Busovača
43. Čapljina
44. Doboj Istok
45. Doboj Jug
46. Dobretići
47. Domaljevac Šamac
48. Foča-Ustikolina
49. Fojnica
50. Goražde
51. Gračanica
52. Grude
53. Ilidža
54. Jablanica
55. Kalesija
56. Kladanj
57. Kreševo
58. Kupres
59. Livno
60. Maglaj
61. Novi Travnik
62. Novo Sarajevo
63. Odžak
64. Olovo
65. Pale-Prača
66. Ravno
67. Sapna
68. Tešanj
69. Travnik
70. Trnovo
71. Tuzla
72. Zavidovići
73. Žepče
74. Živinice
75. Brčko distrikt BiH

